Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 34 (1736) ГОД XXXIV БЕЛАСТОК, 20 ЖНІЎНЯ 1989 г. ЦАНА 40 зл.

Ужо здалёк было відаць, дзе адбываецца Устаноўчы з'езд „Адраджэння".

БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ ФРОНТ

Калі можна параўноўваць Устаноўчы з'езд Беларускага народнага фронту за перабудову „Адраджэнне", які праходзіў 24-25 чэрвеня 1989 г. у Вільні, дык толькі з тымі гістарычнымі актамі, што дэманстравалі свету нязломную волю беларусаў да самастойнага нацыянальнага жыцця.

Беларускі народны фронт „Адраджэнне" нарадзіўся 19 кастрычніка 1988 г. падчас Устаноўчага сходу Таварыства памяці ахвяраў сталінізму „Мартыралог Беларусі". На ім прысутнічала каля 350 чалавек з усіх рэгіёнаў Беларусі, гэта былі прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, рабочыя, сяляне, студэнцкая моладзь. Тады таксама ўтварыўся арганізацыйны камітэт Беларускага народнага фронту „Адраджэнне". Гэта і быў дзень ягонага нараджэння — падчас балючага роздуму найсвятлейшых прадстаўнікоў беларускага народу над памяццю бязвінных ахвяраў Сталіна-людазабойцы, ягоных паплечнікаў, якія за некалькі дзесяцігоддзяў свайго панавання знішчылі на Беларусі больш 2 мільёнаў чалавек: найвыдатнейшай інтэлігенцыі, найбольш працавітых і свядомых рабочых, самых гаспадарлівых сялян — цалкам абяскровілі наш народ.

„Беларускі народны фронт за перабудову „Адраджэнне" ствараецца дзеля арганізацыі шырокай народнай падтрымкі распачатых лепшымі сіламі Камуністычнай партыі Савецкага Саюза радыкальных зменаў ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, забеспячэння на гэтай аснове незваротнасці перабудовы, абуджэння ініцыятывы, таленту, дэмакратычнай і нацыянальнай свядомасці народу, абароны ад намаганняў бюракратыі сарваць працэс абнаўлення грамадства, затармазіць развіццё дэмакратыі і публічнасці ў рэспубліцы. БНФ выступае за перабудову грамадства на прынцыпах дэмакратыі, гуманізму і сацыяльнай справядлівасці, за стварэнне прававой дзяржавы, за адраджэнне ленінскіх прынцыпаў нацыянальнай палітыкі, за рэальны суверэнітэт Беларусі, асвешчаны Канстытуцыяй БССР. БНФ — гэта масавы грамадска-палітычны рух, які бачыць сваю найвышэйшую мэту ва ўсталяванні народаўладдзя і адраджэння беларускай нацыі,... дзейнічае ў межах Канстытуцыі БССР і аб'ядноўвае людзей

(Працяг на стар. 6)

Са спадчыны

„ВЕРШ ДАГЭТУЛЬ НЕАПУБЛІКАВАНЫ"

У публічнай лекцыі з 1925 года ў Вільні Антон Луцкевіч успамінае пра верш Л. Родзевіча з 1915 года „дагэтуль яшчэ неапублікаваны" (не дапушчаны да публікацыі цэнзурай). Гэту лекцыю пад загалоўкам „Вільня ў беларускай літаратуры" Антон Луцкевіч змясціў у сваёй кніжцы „Адбітае жыццё", Вільня 1929 год, стар. 133, 134. Загалоўка самога твора Л. Родзевіча Антон Луцкевіч аднак не падае. І хоць верш гэты быў фактычна ім апублікаваны 60 гадоў назад, але ў кніжцы, мала каму вядомай (і цяжка зараз яе знайсці), — публікуем гэты твор як „верш дагэтуль неапублікаваны".

Аляксандра Бергман

Верш Л. Родзевіча

Юнака мяне, дамаседа,
Вільня звабіла красой,
моцай веды;
Пасланцом быў беларускіх
палёў —
Заняпаўшых, забраных,
Каб прыдбаці здзяйсненне
іх сноў
Аб краю каханым.
Тут пазнаў Беларусь
шматпакутную,
Падпольную і творчую,
Душу яе магутную,
Сялянска-рабочую.
Тут пачатак пуціны маёй,
Па якой непахісна іду
Не адзін — з грамадой,
К вызваленню,
Адраджэнню,
К свабодзе, суду
Над крывава-кайданным
мінулым.
Беларусь — Вільня —
Скарына — „Наша Ніва" —
Луцкевіч,
Стаяць нераздзельна, шчыльна;
Як дарагі кожнай душэ вы,
Што ўзрасла на вузкіх гонях,
Што ў мазолістых далонях
Беларушчыну моцна трымае
Для росквіту краю!..
Катаржна-гаротны час,
Край заходні наш!
Так трывала церпіць, змагае,
Бо сталіцаю Вільню мае!

Аўтар верша

НА МЯЖЫ

Андрэй Ланцужок славіўся сваімі жартамі не толькі ў роднай вёсцы Парубы, але і далёка па-за яе межамі. Многія жыхары Парубаў і аколіц сталі ахвярамі яго бязлітасных жартаў. Бадай што найбольшую славу здабыў ён прыблізна пяць гадоў пасля вайны, калі прайшоў праз Парубы з мяшком за плячыма, выпханым чымсьці моцна рагатым. Калі жыхары Парубаў пыталі яго, што нясе з лесу ў мяшку, Ланцужок доўга аднекваўся і ўрэшце ціхком сказаў суседу Зміцеру:

— Нікому не гаварыў, але табе скажу. Толькі, барані Божа, нікому не паўтарай. Справа, бачыш, у тым, што ў Міхалове на пункце скупкі скупляюць конскія косці і плацяць за кілаграм у дзесяць разоў болей, чым за кілаграм збожжа.

Зміцера як бы ўджаліла раптоўна дзесяць ядавітых гадзюк.

— А навошта ім гэтыя косці?

— Дакладна не ведаю, але здаецца, што з іх прадукуюць нейкае вельмі важнае лякарства.

Зміцер кінуўся ў хлеўчык, запрог гнядога і панёсся як найхутчэй у лес, на конскія могілкі. Пабачыў там чалавек дзесяць суседзяў, якія грузілі на воз косці. Фурманак усё прыбывала, пайшлі ў рух лапаты. Пад вечар усе вазы былі нагружаны касцямі. Сяляне правялі невялічкі сход і рашылі ехаць прадаваць назаўтра зрання.

У Міхалове спаткала іх расчараванне. Усюды, куды яны толькі не накіроўваліся, гналі іх у шыю і насміхаліся. Урэшце пасвятлела ў іх галовах. Зразумелі, што Ланцужок злосна зажартаваў над імі. Махаючы кулакамі і скрыгочучы зубамі, паехалі з Міхалова дамоў. Праехаўшы кіламетраў пяць, выкінулі нягодныя косці. Не праехалі наступных пяці кіламетраў, як дагнаў іх міхалоўскі камендант. Затрымаў усіх, аштрафаваў і загадаў забраць косці. Ад'язджаючы, крыкнуў:

— Капусныя галовы. Дурны Ланцужок вас ашукаў. Не хапае вам палітычнай асветы.

Сяляне селі на вазы і нізка апусцілі галовы. Павезлі косці назад на конскія могілкі. Ідэю бязлітаснай помсты Ланцужку адкінулі. Вырашылі, што лепш нічога нікому не гаварыць і аб усім як найхутчэй забыць.

Другі незабыўны эпізод, які назаўсёды ўвайшоў у гісторыю Парубаў, разыграўся на два гады пазней. На гэты раз ахвярай ланцужковай хітрасці стаў камендант.

НАВУКОВЫЯ ЭКСПЕРЫМЕНТЫ

Раніцай у нядзельку Ланцужок наеўся капусты, гароху і кіслага малака. Набраў пустых бутэлек і дэманстрацыйна на вачах усіх парубаўцаў пайшоў у акалічны лясок, дзе рассеўся і пачаў стругаць коркі да бутэлек. Калі гарох, капуста і кіслае малако пачалі дзейнічаць, Ланцужок пачаў бздзець у бутэлькі і замыкаць іх коркамі. Невядома, хто і калі паведаміў міліцыю аб тым, што Ланцужок рыхтуе ў лесе бомбы. Часы былі яшчэ неспакойныя, паяўляліся ў аколіцы банды, якія грабілі і забівалі. Даведаўшыся аб справе, камендант падумаў, што трапіў на след злачыннай тэрарысцкай арганізацыі. На чале аперацыйнай групы ў грузавіку і „вілісе" панёсся ён у Парубы.

Не даехаўшы да лясочка метраў дзвесце, камендант затрымаў машыну і павёў міліцыянераў у атаку.

— Не забіваць, браць жывымі. Страляць толькі тады, калі пачне кідаць бомбы!

У хуткім часе персцень акружэння замкнуўся, і камендант голасам нямой казы крыкнуў:

— Ланцужок, здавайся, а то будзе каюк!

— Здаюся, здаюся, хлопчыкі, падыходзьце, — пачуўся спакойны голас Ланцужка.

Крыху здзіўлены такім абаротам справы, камендант зноў крыкнуў:

— Адсунься ад бомбаў. Калі толькі працягнеш рукі ў іх бок, куля ў лоб!

— Добра, хлопчыкі, добра, не буду іх кранаць, падыходзьце.

Камендант, акрылены такім эфектам, асцярожна падыйшоў да Ланцужка і, не спускаючы з яго аўтамат, спытаў:

— Ну, што, Ланцужок, бомбы прадукуем?

— Ану, прадукуем, — адказаў спакойна Ланцужок.

Камендант пачаў аглядаць бутэлькі і, не ўбачыўшы у іх ні толу, ні запальнікаў, здзівіўся:

— А дзе ж у іх, Ланцужок, запальнікі?

— Не патрэбны яны, пане камендант, гэта самапалы.

Збіты з панталыку, камендант не ведаў, што рабіць далей.

— А вось я па іх праеду з аўтамата?!

— Ні ў якім выпадку, пане камендант, атравіце асяроддзе!

Каменданту было не па сабе, не ведаў, як тут паступіць.

— Ну, як яны дзейнічаюць?

— Яны, пане камендант, бяспечныя, калі іх паволі адкрываць, а калі гвалтоўна, — катастрофа.

Гаворачы гэта, Ланцужок узяў адну бутэльку, падыйшоў да каменданта і пачаў яе памаленьку адкрываць. Вакол разыйшоўся моцна непрыемны смурод. Камендант пачаў гадаць: іпрыт ці адамсіт? Пахла гэта неяк не мілітарна, але па-свойску, і нешта каменданту моцна нагадвала.

Урэшце, зусім разгубіўшыся, паклікаў ён да сябе міліцыянераў, тых, што прайшлі нядаўна антыгазавы курс у Гданьску, і загадаў адкрыць бутэлькі. Адзін з іх, адкрыўшы бутэльку, крыкнуў:

— Пане камендант, ды гэта ж не баявы газ, а звычайнае чалавечае бздо!

Камендант пабялеў ад злосці.

— Прызнайся, сукін сын, набздзеў у бутэлькі?

— Набздзеў, пане камендант.

— А ты ведаеш, што табе за гэта пагражае?

— Нічога не пагражае. Нідзе не сказана, што Андрэй Ланцужок не мае права займацца навуковымі эксперыментамі.

Камендант то чырванеў, то бялеў. Патаптаўшыся на месцы, крыкнуў голасам дзікай начной птушкі:

— Па машынах...

У Парубах машыны затрымаліся. Камендант моцна хацеў даведацца, хто яго ўвёў у зман. Сяляне ўсміхаліся, а адзін, асмеліўшыся, сказаў:

— Пане камендант, дурны Ланцужок вас ашукаў. Не хапае вам палітычный асветы.

У гэты момант па сярэдзіне вуліцы крочыў, беручы пад казырок, Ланцужок і званіў бутэлькамі.

Алесь Барскі

СВЯТА Ў ТАПАЛІНЕ

На нядзелю, 23 ліпеня, у Мельніку быў запланаваны народны фэст у гонар 45-ай гадавіны ПНР і 70-годдзя БССР. Арганізатарамі гэтага мерапрыемства былі мясцовыя гмінныя ўлады і Беларускае грамадска-культурнае таварыства. Па дарозе ў Мельнік наша машына абагнала аўтобус з самадзейнікамі, якія спяшаліся, каб не спазніцца з канцэртам. У Тапаліне, прыгожай далінцы, распалажанай над самым Бугам, чакаў ужо начальнік гміны Ян Здуневіч з мясцовым актывам. Вакол пляцоўкі, перад якой красаваўся надпіс „22 ліпеня — Свята Адраджэння Польшчы" і рэялі сцягі, збіраліся групкамі дарослыя і дзеці. Калі аўтобус з самадзейнікамі праехаў па сонных вуліцах гміннага цэнтра і накіраваўся ў Тапаліна (гэта быў яўны знак, што фэст зараз пачнецца) ад Мельніка пачало ісці штораз больш народу. З'ехаліся аўтамашыны з марожаным, напіткамі і пячэннем. Заспяшаліся аматары піва, даведаўшыся, што тут будзе яно прадавацца. Але піва прадавалі пасля канцэрта і прыйшлося півалюбам паглядзець цэлую праграму.

З невялікім спазненнем пачалася афіцыйная частка ўрачыстасці. Адкрыў яе і прывітаў прысутных Міхал Валендзюк, намеснік старшыні Гміннага камітэта ЗСЛ. Затым з прамовай, звязанай з 45-ай гадавінай узнікнення Польскай Народнай Рэспублікі, выступіў старшыня Гміннай гады нарадовай Міраслаў Капелька. Ад імя БГКТ прамаўляў старшыня Галоўнага праўлення Аляксандр Баршчэўскі. У сваім выступленні сказаў ён аб пераўтварэннях, якія адбыліся ў мінулым Народнай Польшчы і Савецкай Беларусі, аб сённяшняй палітычнай і грамадскай сітуацыі ў абедзвюх краінах, прыблізіў прысутным праблемы, якія хвалююць беларускае насельніцтва Беласточчыны і БГКТ.

Пасля прамоў арганізатары папрасілі нашых самадзейнікаў даць канцэрт. Са спевам і пад гукі гармоніка Віктара Леанкевіча жанчыны з Дашоў, Чаромхі-вёскі і Вулькі-Тэрахоўскай увайшлі на сцэну. І хаця калектывы былі ў няпоўным складзе (не ўсе жанчыны змаглі пакінуць тэрміновыя працы ў полі), то праграма была цікавай, і канцэрт атрымаўся адмысловы. Зацікаўленне гледачоў выклікалі таксама новыя народныя ўборы спявачак. Са сцэны паплылі па-над Бугам мясцовыя беларускія фальклорныя песні, характэрныя для вёсак паўднёвай Беласточчыны. Жанчынам дапамагалі сваімі галасамі Славамір Місеюк і Міхал Насковіч, а ролю канферансье паспяхова выконваў нястомны Міхась Вішанка.

Канцэрт працягваўся больш за гадзіну, а вакол эстрады сабралася чалавек трыста. Мала гэта ці многа? Аказваецца, што не так і мала. Вядомы ў мельніцкім асяроддзі дзеяч, зараз кіраўнік Гміннага цэнтра ідэйна-выхаваўчай працы ПАРП Віталій Снежка паінфармаваў, што Мельнік мае тыя ж самыя дэмаграфічныя праблемы, як і іншыя мясцовасці на няслаўнай „усходняй сцяне". Яшчэ некалькі гадоў таму назад у Мельніку было 1200 пастаянных жыхароў, а зараз іх толькі дзевяцьсот. Здавалася б, што Мельнік — гэта даволі атракцыйная мясцовасць, якой не павінна пагражаць абезлюдненне. Тут, апрача працы на гаспадарцы, можна знайсці занятак у крэйдавым кар'еры ці на нафтаправодзе „Дружба" ў непадалёкім Адамаве. Нядаўна былі адкрыты залежы мінеральнай вады, што дае мясцовасці перспектыву стаць турыстычна-курортным цэнтрам. Зараз вядуцца падрыхтоўчыя працы да пабудовы газаправода. Ёсць тут і кіно, і рэстаран, а таксама сетка паслуговых пунктаў. Праз Мельнік праходзіць турыстычны шлях. Аднак жа пералічаныя прываблівыя адметнасці не так ужо і атракцыйныя, каб затрымаць міграцыю. Моладзь не хоча звязваць свой лёс з вёскай і далей накіроўваецца ў гарады.

Народных спевакоў падмяніў на эстрадзе маладзёжны аркестр. З электронных інструментаў паплылі вострыя, моцныя гукі рок-музыкі. У Тапаліна з'язджаліся хлопцы і дзяўчаты з аколіцы. Пачыналася вясковая забава.

В. Луба

ФЕДЗІК

Школы ў горадзе не кончыў, плакаў па начах у інтэрнаце і падчас практыкі на фабрыцы, а апілкі са станка вінаваты былі ў тым, што вочы чырванелі. Федзікава сэрца трапятала, калі даходзіў пах мокрай мяты на далёкім ветры з-над Нарвы, пах сытага торфу, сітніку і трысця на падрэчках. Хутка бег са станцыі, у бок, дзе ў цемнаце, пад гарызонтам, над якім удзень сінеў зубчаты бераг Белавежскай пушчы, глыбока пабрэхвалі сабакі. Пазнаваў голас сваіх, якія нудна адклікаліся на суседскіх ці сумна падвывалі на полі, прывязаныя да слупка, пільнуючы жыта ці рэпу ад дзікаў.

Федзікавы рукі патрэбныя на гаспадарцы. Старэйшыя сёстры пайшлі вучыцца, брат у арміі. Дзе тут пхацца ў вялікія паны, хай вучацца больш здольныя ці вёрткія. Чаго мучыць сваю душу, скавытаць па начах, як гэты Рэкс пад месяцам на рэпіску?..

Прыехаў дахаты пад Вялікдзень і не вярнуўся больш у школу. Завялікі ўжо быў, каб яго біць. Маці пакрычала, пабурчэў бацька, і Федзік пайшоў даць каровам, спакойна, упэўнена, што ён тут цяпер гаспадар, і ніхто не будзе гнаць яго ў Гайнаўку. Заўтра пойдзе ў пушчу, у „шасты“, паглядзіць, што там робіцца...

Коля п'е. Збышак п'е... Старыя кавалеры, якім жанок тут не знайсці... Поле палыны зарастаюць і чартапалох, аблагі цягнуцца аж за рабінку... У рабінцы крыж калісь стаяў, змуршэў, і няма яго. Федзік яго яшчэ памятае, але хто там пад крыжыкам ляжаў — хто яго ведае!.. За Федзікава жыццё многа тут змянілася: і асфальт паклалі, і аўтобусы ходзяць, і людзей многа чужых наехала. Але ўсё, аднак, па-старому... Сумна: вясна — араць, сеяць, садзіць; лета — сенакосы і жніво; восень — капанне... Зімой снег ляжыць амаль пад самую страху. Гаварыць, што ёсць ваўкі ў пушчы, зноў развяліся. Ласёў бачыў, сарны, дзікі падходзяць амаль пад клуні і бухтуюць. Сабакі да ўпаду брэшуць, сцерагуць палі сваіх гаспадароў, з надзеяй, што тыя не забудуць і прынясуць што цёплае ў місцы...

Федзік знайшоў адрас дзяўчыны ў часопісе. З-пад Варшавы. Пісалі часта, амаль штодзень ездзіў на пошту. Іза вучылася ў ліцэі. Сяброў у яе не было многа, а ад сэрца — нікога. Не змагла знайсці сабе братняй душы і дала свой адрас у каляровы часопіс, які выдаецца для вёскі, але які чытаюць не толькі тут. У такім выпадку ніколі не ведаеш, хто табе адкажа на ліст, але будзе гэта, напэўна, такі чалавек, які ў нечым падобны да цябе, які шукае кантакту з іншым чалавекам.

Дзяўчына пісала пра ўсё. Аб сваіх праблемах і маленькіх радасцях, аб комплексах. Найцяжэй ёй жылося з тым, што была вельмі тоўстай. З такой поўнай дзяўчынай хто пойдзе на дыскатэку, хто пакажацца на вуліцы? Федзік пацішаў, гаварыў аб іншых каштоўнасцях чалавечай душы. Хлопец стаў дарослым, дзякуючы гэтым лістам і думкам, якія ў ім даспявалі. Так прайшло тры гады. Адзін з лістаў дастаў з Аўстраліі. Іза паехала туды да сваёй цёткі. Напісала, каб Федзік не думаў аб ёй сур'ёзна (думкі аб магчымай жаніцьбе ў лістах не было, хоць яны былі ўсё цяплейшыя), таму што ў Ізы ёсць магчымасць выйсці добра замуж за больш адпаведнага чалавека і ў больш адпаведную краіну.

Федзік валачыўся па пушчы некалькі дзён, сам галодны і з прагаладнелым сабакам, а пасля паслаў ліст, у якім пісаў аб вялікім сяброўстве, якое намнога мацнейшае ад розных каханняў, бо можа быць вечнае.

Іза вярнулася ў свой горад. Карэспандэнцыя працягвалася.

Федзік паслаў радасны ліст — бяруць яго ў армію, у Варшаву, ад якой у горад Ізы — паўгадзіны язды на электрычцы. Запрашае Ізу на ваенную прысягу — урэшце сустрэнуцца! Няхай Іза толькі не баіцца гэтай сустрэчы!

На прысягу Іза не прыехала. Пазваніў, паехаў адразу пасля прысягі (далі яму водпуск на два дні).

Не спалохаўся, калі дзверы адчыніла яму паненка кілаграмаў 120. Не бачыў у яе вачах чагосьці, напамінаючага іронію. Пазнаёміла Федзіка з бацькамі і цёцяй, правяла праз мяшчанскія пакоі да сябе, пасадзіла ў крэсла.

— Чаго ты сюды прыехаў?! Я табе гаварыла, каб ты не думаў сур'ёзна, — і дадала брыдкае слова, якое пачуць можна пад піўной будкай, а якое можна нейтральна перакласці: „ідзі да д'ябла“.

Федзіку заняло дух. Доўга гаварыў аб тым, чым было для яго іх сяброўства. Іза мусіла зрабіць гарбату і прынесці кавалак цётчынага пірага (цётцы ўсё ж хацелася дагадзіць госцю, хоць бацькі Ізы бурчалі на цётку, каб мілай не была для гэтага галадранца, які захацеў сягнуць па іх адзіную дачушку і маёнтак)..

Пад вечар, калі Федзіку здавалася, што пераканаў Ізу ў тым, што грэхам было б разарваць усе ніткі, якія іх вязалі столькі гадоў, у пакой уварваліся Ізіны сябры — тры п'яныя хлапцы і не больш прытомная

(Працяг на стар. 4)

ПОМНІК НЕВЯДОМАМУ МАЗЫРАНІНУ

Ходзячы і ездзячы
Па зямлі нашай грэшнай
І схіляючы голаў
Перад бюстамі, помнікамі
І мемарыяламі,
Я заўсёды ўстрывожана думаю:
А калі мы паставім помнік
Невядомаму мазыраніну?

Гэта ён у разгар сталінізму
Светлай чэрвенскай ноччу
Сорак сёмага года нішчымнага
Праслізнуў праз кардон эмгэбэшны
Да помніка Сталіну
І павесіў цішком
На руку самадзержцу
Хлеб у сетцы зялёненькай.

Вельмі цяжка было
Невядомаму мазыраніну
Прарабіць аж дзве справы адчайныя:
Дацягнуцца даўжэзнаю жэрдкаю
Да рукі Вусача ў даль прасцёртае
І дамоў не прынесці
Тыя два жыццядайныя боханы,
Што вялізнай сям'і прызначаліся.

Але ён пачапіў на далоню парожнюю
Хлеб гаротны той з чорнага вотруб'я
І з вялікаю радасцю выдыхнуў
На шынель мармуровы аброшаны:
„Паспытай
Ежы нашае глёўкае,
Можа ўспомніш пра нас,
Абяздоленых“.

Раніцой увесь Мазыр раскалыханы
Пацяшаўся над зграяй уздыбленай,
Што зрывала з рукі ўладарнае
Хлеб у сетцы зялёненькай.

. . . .

Я люблю наш Мазыр неразгаданы
І за Прыпяць і горы зялёныя,
І за першы сігнал перастроечны,
Што ідзе к нам з таго сорак сёмага.

. . . .

Час збірацца ўжо
На закладванне помніка
Невядомаму мазыраніну...

Уладзімір Верамейчык,
Ведрыч

* ✲ *

Ты — мой дзень, мая ноч,
І вясновая раніца,
І на твары маім усмешка,
Сон-травы прыгажосць,
Цеплыня, дабрата,
Ненаглядная беласнежка!
Ты — і мары, і думкі,
І справы мае.
І рытм сэрца майго біцця,
Ты — спатканне маё,
Развітанне маё,
Ты — крыніца майго жыцця!
Ты — мой голас, і словы,
І пачуцці мае,
І гаючай вады крыніца,
Ты — пяшчота мая,
Смутак і весялосць,
І вячэрняй парой зарніца!
Ты — мой смех, мая радасць
І юначы парыў,
Мая праўда, сумленнасць прызнання.
Ты — дыханне маё,
Маё шчасце, мой лёс,
Маё праведнае каханне!

Пятро Маляўка,
Гродна

ПАЭЗІЯ

О, бераг блізкі, непадступны бераг! —
за стромаю, за хмараю хмызоў,
за шэрай, нібы неба, шумнай рэчкай...
...Вядуць усе гасцінцы і сцяжыны
туды, дзе цераз рэчку гразкі брод —
там па калена.
Там раней прайшлі.
А я ўмею плаваць адмыслова.

Таццяна Сапач,
Маладзечна

Я АД ВАС ДАЛЁКА

Данчык і ягоныя песні за апошнія пару гадоў сталі шырока вядомы на Беласточчыне. Сталася гэта перш за ўсё дзякуючы беларускай праграме беластоцкага радыё, у якой часта гучалі Данчыкавы песні з дзвюх ягоных пласцінак: „Данчык“ (1980) і „Я ад вас далёка“ (1985). У мінулым годзе Данчык, супольна з мінскім спеваком Леанідам Барткевічам, запісалі новую пласцінку. Летам Данчык збіраецца ўпершыню наведаць Савецкую Беларусь. Карыстаючыся нагодай, папрасіў я ў яго сказаць некалькі слоў чытачам „Нівы“.

— Як дайшло да таго, што ты збіраешся ехаць у БССР?

— Я ўжо многа гадоў стараўся паехаць у Беларусь. Некалькі разоў запрашаў мяне ў Мінск мой сябар Лёнік Барткевіч, але адказ быў заўсёды „не“.

— Гэта значыць, хто сказаў „не“?

— Ну, савецкае пасольства. Яны прычыны не давалі. Цяпер, калі сітуацыя змянілася, маю надзею, што пусцяць, хоць адказу яшчэ няма.

— Ці твая паездка будзе мець выключна прыватны характар?

— Не зусім. Так, як Лёня, калі прыязджаў сюды, — гэта была таксама прыватная паездка, але зрабілася працоўнай. Мы тут накруцілі кружэлку. Я думаю, што нешта падобнае будзе і там. Барткевіч пісаў мне, што арганізуе канцэрты.

— У выпадку, калі б гэта падарожжа здзейснілася, якія былі б твае спадзяванні, звязаныя з ім?

— Галоўнае, спаткацца з людзьмі. Музеі ці архітэктура не так мяне ўжо цікавяць, як людзі. У першую чаргу, сям'я і сябры, а потым — беларускія нефармалы. Калі я магу неяк дапамагчы гэтаму руху, дык вельмі хацеў бы.

— А як выглядае справа з распаўсюджваннем вашай новай пласцінкі ў БССР?

— Лёнік Барткевіч пісаў, што ён ужо гутарыў з прадстаўнікамі фірмы „Мелодия“, і яны аказалі зацікаўленне прадукцыяй. Я павязу з сабою г.зв. „master tape“ і, магчыма, кружэлка будзе выдадзена ў Маскве. Але незалежна ад таго будзе яна таксама выдадзена тут, у Нью-Йорку. Кружэлка будзе называцца „Мы адной табе належым“ і, як ты ўжо, напэўна, дадумаўся, гэта перыфраза слоў песні Сокалава „Беларусь мая“.

— Што ты думаеш пра песні Сокалава?

— Творчасць Сокалава вельмі моцная. Мне асабліва спадабаліся „Крыніцы“ і „Аксамітны летні вечар“. Яны будуць на нашай кружэлцы. Праўда, я іх крыху мяняю, прыстасоўваючы да сваіх магчымасцяў, але арыгінальную творчасць Сокалава цаню таксама вельмі высока і думаю, што ў будучыні буду спяваць больш ягоных песень.

— Твае песні добра ведаюць на Беласточчыне, але ў БССР, здаецца, мала пра цябе чулі.

— Так. Асаблівай рэкламы ніколі не было. У гэтым годзе ўпершыню было надрукавана ў часопісе „Беларусь“ інтэрв'ю з Лёнікам Барткевічам і Вольгай Корбут, у якім гаварылася таксама пра мяне. Была нават фатаграфія. Ну і пішуць, што чакаюць.

— Ці можам цябе спадзявацца на Беласточчыне?

— У Мінск хацеў бы я ехаць недзе ў жніўні або ў верасні і пасля таго абавязкова наведаць і Беласточчыну.

— Запрашаем.

Гутарыў **Валянцін Сельвясюк**

ЗАКЛІК

ДА СУАЙЧЫННІКАЎ

Ніжэй друкуем фрагменты звароту Беларускага камітэта абароны міру, Беларускага аддзялення Савецкага фонду міру, Беларускага таварыства „Радзіма“, Беларускага фонду міласэрнасці і здароўя, Таварыства Чырвонага Крыжа БССР, Беларускай епархіі Рускай праваслаўнай царквы да суайчыннікаў ва ўсіх краінах свету. Рэдакцыя мае надзею, што спрычыніцца да папулярызацыі звароту і пасадзейнічае яго ажыццяўленню.

„Беларусы і рускія, украінцы і яўрэі, палякі і літоўцы, людзі іншых нацыянальнасцей, якія нарадзіліся і жылі ў Беларусі! Усе, хто, пакінуўшы Беларусь, захаваў аб ёй і яе народзе добрую памяць! Да вас звяртаемся мы.

Гісторыя не раз падвяргала народ Беларусі цяжкім выпрабаванням. (...) І вось у мірны час на нашу зямлю нечакана абрушылася новая бяда — аварыя на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі.

Асабліва цяжкія выпрабаванні выпалі на долю жыхароў Гомельскай і Магілёўскай абласцей. Дзесяткі населеных пунктаў перасталі існаваць: іх жыхары эвакуіраваны ў іншыя раёны рэспублікі, у чыстыя ад радыяцыі месцы. Такі ж лёс чакае ў бліжэйшы час тысячы жыхароў іншых пасёлкаў і вёсак. Бяда, нягледзячы на прыкладаемыя намаганні, пакуль што не адступае.

Асаблівы боль і трывогу ў нашых сэрцах выклікае небяспека для здароўя людзей, і ў першую чаргу дзяцей. Таму мы вымушаны звярнуцца да вас за дапамогай. (...)

Нам вельмі патрэбны: дазіметры індывідуальнага і груповага карыстання, апаратура ультрагукавай дыягностыкі (шматфункцыянальная), эндаскапічная апаратура для даследавання органаў грудной клеткі і органаў стрававання, лічыльнікі выпрамянення чалавека, гематалагічныя аўтаматы лабараторныя (фірмы „Секвоя“, ЗША).

Заклапочаныя будучым здароўем пацярпеўшых ад радыяцыі людзей, мы звяртаемся да вас, нашы суайчыннікі за рубяжом, да запамогай. Мы з удзячнасцю ўспрымем водгук не толькі ад выхадцаў з Беларусі, але і ад іншых добрых людзей, дабрачынных груп або арганізацый.(...)

Мы верым у здольнасць людзей рабіць дабро, нягледзячы на адрозненні ў палітычных поглядах і рэлігійных пераканаННЯХ, і спадзяёмся, што гэта наша вера будзе падмацавана практычнымі справамі ўсіх тых, у каго аб Беларусі і яе народзе захавалася добрая памяць.

Можаце быць упэўненымі, нашы зарубежныя суайчыннікі, што вашы добрыя дзеянні і бескарыслівасць не забудуцца ўдзячным беларускім народам“.

Для паштовых адпраўленняў паведамляем адрас: Беларускі камітэт абароны міру, Беларусь, 220029, Мінск, Старажоўская, 5.

Свойскія малюнкі

Беласток. Палац Браніцкіх ад вуліцы Акадэмічнай.

ФЕДЗІК

(Працяг са стар. 3)

дзяўчына. Іза нават іх з Федзікам не пазнаёміла. З'явіліся на стале бутэрброды, бацька прынёс віно. Іза не звяртала ўвагу на Федзіка, які заціх у сваім куточку. Уціснулася на калені аднаму са сваіх старых сяброў, амаль не прыдушыўшы яго сваімі багатымі грудзьмі.

Бацька данёс каньяк. Федзік не піў, думаў, не адзываўся на п'яныя зачэпкі на тэму „вёхі“...

Іза завяла яго на таксі, каб ехаў на чыгуначны вакзал. Па дарозе не адзываліся.

Званіў пасля да Ізы некалькі разоў, але яе бацька казаў, што дачкі няма дома. Раз нават заехаў і пакінуў на тэлевізары ў яе пакоі картку, каб чакала пісьма.

Хацеў адаслаць ёй усе лісты і здымкі ў пасылцы, перавязаной стужкай, але было б гэта як жэст істэрычнай паненкі. Ліст пісаў доўга, амаль тыдзень. Ліст быў доўгі, пісаны густа, клетка ў клетачку, без абзацаў. Укінуў яго ў паштовую скрынку, па дарозе на вясковую забаву.

Танцаваў цэлы вечар з дзяўчынай, якую прыкмеціў пад сцяной. Ніхто яе не браў танцаваць, пэўна таму, што не была апранутая ва ўніформу моладзі — „цюхі“ з рынку на вуліцы Бэма ці „Пэвэксу“. Крыся збянтэжана слухала аб тым, што каштоўнасць душы чалавечай не ў тым, што чалавек носіць на плячах...

Федзік правёў гаманлівую грамадку дзяўчат на цягнік, а сам памалу пайшоў дахаты, у бок Пушчы, якая сінім берагам урэзвалася ў ружовае ўсходняе неба.

Міра Лукша

ПРА ЧОРТА І СУХУЮ ІГРУШУ

Бег аднойчы малады чорт праз поле і ўбачыў на мяжы сухую ігрушу. Ігруша засохла ад празмернай ганарлівасці і цяпер стаяла такая ўкамянелая, што ні адна піла яе не брала. А чорт убачыў і закахаўся.

Браты-чэрці і смяяліся з яго, і адгаварвалі, а пасля рукой махнулі — дурань. Што ты з дурнем зробіш? Іншыя чэрці хто працуе, як чорны вол, хто кар'еру робіць, хто з ведзьмамі ў барах шабашуе, а гэты — ля сваёй ігрушы са світання да поўначы і з поўначы да світання. Да ветра яе раўнаваў, да бусла, што пралятаў над ёю. Не толькі вароне, дохламу камару не дазваляў сесці на яе сухое голле. Пыл з яе здзьмухваў, гладзіў, абкалоўся ўвесь аб яе калючкі, — ігруша, апрача ўсяго, была яшчэ і дзічкай — не піў, не еў, высах, выпетрыў — гэтак кахаў ігрушу. Так і здох, абхапіўшы аберуч сухі ствол.

Ігруша па ім не плакала: яе сухое сэрца не ўмела кахаць, і к таму ж у яе былі іншыя планы. Шкуру маладога чорта растачылі караеды, а чэрці пра яго забылі.

З той пары і гавораць беларусы: урэзаўся, як чорт у сухую ігрушу.

Лідзія Антановіч

Мікола Іваноў

ДА ГІСТОРЫІ СТАЛІНІЗМУ НА БЕЛАРУСІ

— 4 —

1.4. — „Карэнізацыя“ і „нацыяналізацыя“

Найважнейшымі складовымі часткамі ленінскай нацыянальнай палітыкі з'яўляліся „карэнізацыя“ і „нацыяналізацыя“. Іх ажыццяўленне адбывалася ў 20-х — пачатку 30-х гадоў, былі гэта дзве непадзельныя часткі адзінага працэса. „Карэнізацыя“ азначала вылучэнне на адказныя пасады ў дзяржаўным і партыйным апараце прадстаўнікоў карэнных нацыянальнасцяў. „Нацыяналізацыя“ — гэта пераклад працы гэтага апарату на нацыянальныя мовы, а таксама ўсебаковае развіццё нацыянальнай культуры, асветы і т.п. На думку Леніна, галоўнага архітэктара гэтай палітыкі, „карэнізацыя“ і „нацыяналізацыя“ павінны былі дапамагчы ліквідаваць падзел паміж сялянамі і рабочым класам, паміж горадам і вёскай. Справа ў тым, што большасць рабочага класа ў нацыянальных раёнах пераважна складалася з рускіх. Іх прыхільныя адносіны да карэннай нацыянальнасці і павінны былі падарваць атмасферу недаверу і варожасці паміж народамі былой Расійскай імперыі. Выступаючы на Другім кангрэссе Камінтэрна Ленін падкрэсліваў, што камуністычнае выхаванне шырокіх мас нацыянальных меншасцяў дасягнуць можна толькі пры паўсюдным і станоўчым выкарыстанні іх моў.[3]

Новы распрацаваны па ініцыятыве Леніна курс партыі па нацыянальнаму пытанню прадугледжваў распрацоўку і праўнае абгрунтаванне цэлага шэрагу мерапрыемстваў, разлічаных на хуткае нацыянальнае адраджэнне раней прыгнечаных народаў. На чале ўсёй гэтай шматграннай кампаніі павінны былі ісці партыйныя арганізацыі. Менавіта яны павінны былі першымі перавесці сваю працу на нацыянальныя мовы. Своеасаблівымі праваднікамі гэтай кампаніі сталі камуністы, што працавалі ў дзяржаўных і грамадскіх установах, на прыватных прадпрыемствах. Працэс гэты ахапіў таксама вайсковыя часці Чырвонай Арміі, што знаходзіліся ў нацыянальных раёнах. Для іх былі распрацаваны спецыяльныя вайсковыя ўставы ўсіх радоў войск на нацыянальных мовах. Меркавалася, што ўжыванне роднай мовы ў арміі будзе садзейнічаць павышэнню яе боездольнасці.

Ва ўсіх савецкіх саюзных і аўтаномных рэспубліках, у нацыянальных аўтаномных краях, вобласцях і раёнах ленінская нацыянальная палітыка мела сваё непаўторнае аблічча. На Украіне гэтую палітыку называлі „украінізацыяй“, на Беларусі — „беларусізацыяй“, у Татарскай Аўтаномнай Рэспубліцы на Волзе і ў Аўтаномнай Савецкай Рэспубліцы Крымскіх Татараў — „татарызацыяй“, у Азербайджане і Сярэдняй Азіі — „цюркізацыяй“, у Аўтаномнай Рэспубліцы Немцаў Паволжа — „германізацыяй“ і т.п. Аб тым, як далёка зайшло ажыццяўленне гэтай палітыкі, можна меркаваць на падставе некалькіх, непасрэдна не звязаных паміж сабою, фактаў. На Беларусі, напрыклад, дзе да рэвалюцыі пануецце беларускай нацыянальнай школы наогул не існавала, на пачатку другой паловы 30-х гадоў небеларускіх школ засталося ўсяго толькі каля 7%[4]. Другі прыклад: у другой палове 20-х гадоў было створана некалькі яўрэйскіх нацыянальных вайсковых адзінак Чырвонай Арміі, у якіх рабочай мовай была ідыш (яўрэйская гутарковая мова ва Усходняй Еўропе). Вельмі ціка-

ЛЕС

Як добра ўсе адчуваюць сябе ў лесе! Прыемна паслухаць спевы птушак, дыхаць чыстым паветрам.

Лес корміць і абагравае. Здавалася б, кожны разумее, што трэба шанаваць лес. Але не. Справа маецца зусім інакш. Лес вельмі засмечаны банкамі па кансервах, паперамі, бутэлькамі, галлём, якое ляжыць і гніе. Нярэдка відаць зрэзаныя дрэвы, якія ляжаць невядома на што. Не ведаю, чаму галлё ляжыць гадамі. Яно завальвае месца, дзе маглі б расці грыбы і ягады.

Людзі не шануюць прыроду. Спецыяльна вывозяць у лес галлё з садоў і рознае смецце, мноства шкла і там іх пакідаюць. Агіда бярэ глядзець на гэта! Як бы сметнікаў не было!

Многія п'яніцы на галінах дрэў вешаюць бутэлькі, слоікі, банкі, нават брудныя паперы. Такое дрэва выглядае, як калека. Цікава, што было б, каб так ім панавешваць на вушы і нос розных шышак, жалудоў. Выглядалі б яны як паўдуркі.

Школьная моладзь таксама захоўваецца нярэдка як дзікарня. Ломяць галіны або маладыя дрэвы. Не даюць спакою вавёркам. Кідаюць у іх каменнямі, шышкамі. Ці ж так можна?

Што будзе гадоў праз дзесяць? Ці ўбачым мы вавёрку? Ці можна будзе прайсці па чыстым лесе? Ці сапраўды будзе лес, калі не будзе нас?

Гэта залежыць ад нас саміх. Памятайма, што лес расце вельмі павольі.

Аўрора

Помнікі культуры

ЦЭРКВЫ Ў ВАЎКАВЫСКУ

Да 1812 года ў Ваўкавыску была драўляная царква на Замосці (так называецца частка горада). У час Айчыннай вайны 1812 года салдаты французскай арміі разбурылі гэты храм і праз дзесяць гадоў у горадзе не было ніводнай праваслаўнай царквы.

У 1822 годзе салдаты 47-га егерскага палка, раскватараваныя ў Ваўкавыску, пабудавалі драўляную царкву Уваскрасення Хрыстова. Храм гэты праіснаваў да 1867 года, калі быў пабудаваны новы прасторны драўляны храм Першавярхоўных Апосталаў Пятра і Паўла. Петрапаўлаўская царква знаходзілася ў цэнтры горада, на відным месцы, мела два вялікія і тры малыя купалы, а сцены былі памаляваны алейнай фарбай. Крыху пазней у храме зрабілі прыдзел (бакавы алтар) у гонар св. Алексія, Маскоўскага мітрапаліта. У самым пачатку вайны, у канцы чэрвеня 1941 года, падчас ваенных дзеянняў храм ушчэнт згарэў.

У 1875 годзе на месцы разбуранай французамі царквы на Замосці быў пабудаваны невялікі храм св. Мікалая. Пасвяціў яго ваўкавыскі благачынны а. К. Смольскі ў саслужэнні чатырох свяшчэннікаў. Пасля 1920 года храм гэты быў перароблены ў гарнізонны каталіцкі касцёл і быў звернуты праваслаўным толькі пасля таго, як згарэў Петрапаўлаўскі. У царкве св. Мікалая быў тады зроблены новы іканастас, ахвяравана і перададзена многа ікон з зачыненых храмаў. З таго часу царква неаднаразова рамантавалася на сродкі веруючых.

Яўген Барэль
Фота аўтара

Праваслаўная царква св. Мікалая ў Ваўкавыску.

вай з'явай была і кампанія перасялення татарскага насельніцтва Беларусі на Крым. Ажыццяўлялася яна згодна з дэмакратычнымі пажаданнямі саміх беларускіх татараў, якія, як вядома, былі нашчадкамі шматлікіх вайсковых палонных, ахвяр польска-татарскіх ваенных канфліктаў у XVI—XVII стагоддзях[5].

Новы кірунак нацыянальнай палітыкі ў СССР прадугледжваў дасягненне не толькі фармальнай роўнасці народаў ва ўмовах сацыялістычнай дзяржавы, але перш за ўсё пераадоленне фактычнай няроўнасці. Ленін тут меў на ўвазе такія важныя элементы няроўнасці псіхалагічнага і ідэалагічнага плана, як антысемітызм, рускі вялікадзяржаўны шавінізм і т.п. Згодна з ленінскімі ідэямі, партыя павінна была перш за ўсё сканцэнтраваць сваю ўвагу на вельмі далікатным і разумным трактаванні нацыянальных пачуццяў і настрояў раней прыгнечаных народаў. „Лепей перасаліць, — пісаў Ленін, — у справе падатлівасці і далікатнасці ў адносінах да нацыянальных меншасцяў, чым недасаліць".[6]

Маштаб і эфектыўнасць правядзення „карэнізацыі" і „нацыяналізацыі" да сённяшняга дня выклікаюць здзіўленне і захапленне. Ужо ў 1921 годзе Савет Народных Камісараў РСФСР, напрыклад, прыняў пастанову, згодна з якой адказныя дзяржаўныя, партыйныя і грамадскія дзеячы адпаведнай нацыянальнасці неадкладна кіраваліся да сваіх нацыянальных раёнаў у рамках „карэнізацыі".[7] Планавалася ў хуткім часе ажыццявіць перавод на нацыянальныя мовы сістэмы дзяржаўнай асветы, разам з вышэйшымі навучальнымі ўстановамі. У нацыянальных раёнах ствараліся шматлікія курсы ліквідацыі непісьменнасці на роднай мове, курсы паглыбленага вывучэння мовы, разнастайныя вячэрнія і нядзельныя школы і т.п. Галоўнай мэтай стварэння падобнай сістэмы асветы з'яўлялася навучанне роднай мовы.

Звычайна рашэнне аб правядзенні „карэнізацыі" і „нацыяналізацыі" прымалася на самым высокім партыйным узроўні. Гэта гарантавала іх прававую сілу. На Украіне, напрыклад, сігналам да пачатку гэтай палітыкі з'явіўся дэкрэт Савета Народных Камісараў рэспублікі ад 1 жніўня 1923 г. „Аб мерах забеспячэння раўнапраўнасці моў і аб спрыянні развіццю ўкраінскай мовы".[8] Вельмі ж хутка, аднак, гэтыя сродкі былі прызнаны недастатковымі і 30 мая 1925 г. урад Украіны выдаў новы дакумент „Аб сродках поўнага ажыццяўлення поўнай украінізацыі савецкага апарату". Новы дакумент прадугледжваў вельмі вострыя санкцыі ў выпадку адмовы ці няздольнасці хутка авалодаць украінскай мовай, аж да звальнення з працы без матэрыяльнай кампенсацыі. Украінізацыя была пашырана на грамадскія арганізацыі і прыватныя прадпрыемствы.

У рамках ленінскай нацыянальнай палітыкі былі распрацаваны таксама спецыфічныя формы „карэнізацыі" і „нацыяналізацыі" для тых нацыянальных меншасцяў, што пражывалі за межамі сваёй этнаграфічнай тэрыторыі. Усюды, дзе кампактнай групай пражывала болей за 500 прадстаўнікоў адпаведнай нацыянальнасці, закладаліся так званыя „вясковыя нацыянальныя саветы", для больш як 10 тысяч нацыяналаў арганізаваліся нацыянальныя аўтаномныя раёны, а для больш 100 тысяч — нацыянальныя аўтаномныя рэспублікі. Гісторыя ведае толькі адзін прыклад абвяшчэння падобнай рэспублікі. Гэта была Аўтаномная Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка Немцаў Паволжа, абвешчаная яшчэ ў 1918 годзе. Затое іншыя формы аўтаноміі былі амаль паўсюднымі. На Украіне ў 1931 годзе, напрыклад, існавала 7 нямецкіх, 3 балгарскіх, 3 грэчаскіх і 1 польскі нацыянальны раён.[9] На Беларусі, недалёка ад Мінска, дзейнічаў Польскі нацыянальны раён імя Ф. Дзяржынскага, гэтак званая Дзяржыншчына. У РСФСР, на Сібіры, Далёкім Усходзе існавалі шматлікія ўкраінскія і беларускія нацыянальныя вясковыя Саветы.

У такім маштабным і глыбокім развіцці аўтаноміі ўсіх народаў Савецкага Саюза Ленін бачыў перш за ўсё вельмі эфектыўную форму пераадолення паўсталых ад стагоддзяў антырускіх настрояў. Ён нястомна паўтараў, што „адзіным слушным кірункам задавальнення інтарэсаў нацыянальных меншасцяў з'яўляецца максімальна поўнае здзяйсненне іх нацыянальных патрэб, стварэнне такіх умоў, якія б выключалі кожную магчымасць канфліктаў у гэтай галіне".[10]

(Працяг будзе)

[3]. Ленин В. И. Полн. собр. соч., том 39, с. 330.

[4]. Е. Фирсова. Осуществление в Белоруссии ленинских идей о всеобщей грамотности. Мн., 1970, с. 37.

[5]. Цэнтральны Дзяржаўны Архіў Кастрычніцкай Рэвалюцыі БССР (далей: ЦДАКР БССР) И/ 1—61 с. 17.

[6]. Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 45, с. 360.

[7] „Полымя", 1925, 4, с. 121.

[8]. ЦДАКР БССР, 701/1 — 3, с. 8.

[9]. ЦДАКР УССР, 413/1 — 253, с. 2.

[10]. Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 50, с. 35.

ЮЛЬЯНА ВІТАН-ДУБЯЙКОЎСКАЯ
СМЕРЦЬ ІВАНА ЛУЦКЕВІЧА

— 11 —

(Заканчэнне)

Яшчэ перад абедам я паехала ў санаторыю забраць рэчы Івана.

Калі доктар мяне пабачыў, то спытаўся, якім чынам я ўначы трапіла ў пансіён, і дадаў:

— Аднак пані адважная жанчына!

Я зайшла ў канцылярыю, прасіла падрыхтаваць метрыку смерці і рахункі за Івана і аб'яцала зайсці па іх пасля хаўтураў. Мушу зазначыць, што яшчэ сёння з вялікай удзячнасцю ўспамінаю ўсіх мілых людзей, якія так прыязна адносіліся да Івана і нас, яны падтрымалі нас, калі мы засталіся адны.

Дарма мы чакалі на паховіны кагосьці з беларусаў з Варшавы. Толькі некалькі знаёмых ды Ляля і я, як яму блізкія, сталі над свежаю магілай. Пасля ўрачыстай жалобнай імшы пахавалі Івана Луцкевіча ў суботу 23 жніўня 1919 г. Нашы прыяцелі-украінцы неслі пекны вянок з галінкаў лімбы, горнай сасны і верасу, на стужках красаваўся надпіс: „Борцові Білорусі від братів-українців". Я паклала яму вянок з беларускімі стужкамі „Майму дарагому другу"; Ляля — велізарны букет ягоных любімых мечыкаў, шмат кветак прынеслі і іншыя, і свежы насып патануў у зелені і кветках.

Да 30 жніўня Ляля і я заставаліся ў Закапаным. У гэтым часе я ўсё ўладкавала у санаторыі, асабліва падзякавала доктару, ксяндзу і сястры. Я парупілася, каб ля магілы паставілі загарадзь, пасадзілі кветкі на магілцы і зрабілі здымак. На развітанне, на 7-мы дзень пасля смерці Івана, з замовіла імшу з экзэквіяй. Мы шчыра памаліліся, паплакалі, затым злажылі рэчы, каб перад абедам 30-га выехаць дамоў у Вільню, бо пачыналася навука ў гімназіі. Пагода далей стаяла пекная, і нам шкада было пакідаць Закапанае, дзе заставалася дарагая нам магіла. За гэтыя дні я ўсё не магла супакоіцца, што страціла Івана, мяне мучылі думкі, ці за жыцця я яго не скрыўдзіла прыкрым словам, ці можа аказвала за мала ўвагі і прыязні, за мала дбала аб ягоным здароўі. Сумна мне было, часта я плакала, але толькі тады, калі клалася на адпачынак. Ляля тады не бачыла маіх слёз. Яна спала ў пакоі, а я на крытай верандзе. Раніцай 30 жніўня, калі ўжо світала, я прачнулася і глядзела на горы, пад якімі клубіўся туман. Сумныя былі думкі мае, цяжка было пакідаць дарагую магілку. Раптам каля сябе я пабачыла Івана ў гэткай самай вопратцы, у якой я яго паклала ў труну. Ён нахіліўся да мяне, пацалаваў у шчаку, я пачула холад нябожчыка і ён ціха сказаў: „Дзякую табе!" І страх і радасць ахапілі мяне, я ляжала нерухома, але вось я знайшла сілу крыкнуць: „Ляля! Ляля!" Яна ўсхапілася, прыбегла.

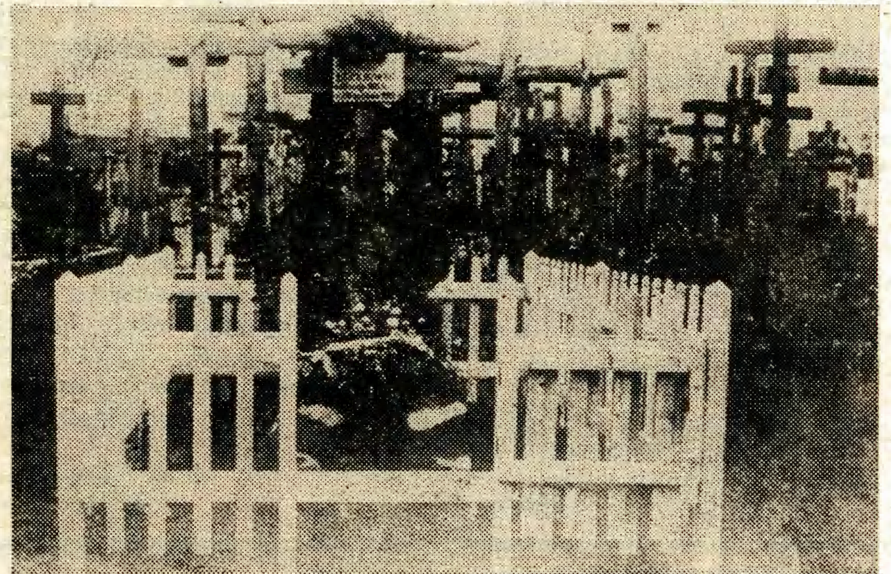
— Юлінька, што з табой?!

— Лялінька, Іван тут з'явіўся, ён мяне пацалаваў і сказаў:

— Дзякую табе!

— Юлінька, гэта табе прыснілася!

— Не, Лялінька, я не спала, я яго бачыла, як бачу цябе. Гэта ён прыйшоў падзякаваць, што я яму памагла паяднацца з Богам, гэтак мне кажа маё глыбокае пачуццё. О, як я цешуся, што ён з'явіўся, ён мне хацеў сказаць, што жыве, каб я не сумавала. Я ж і так верыла, што ягоная светлая душа жыве далей і, ведаю, яна жыве і ў душах беларускага народа, якому ён аддаваў усе сілы душы сваёй. Ведаеш, Ляля, калі Бог дазволіць перавезці цела Івана ў Вільню, то я яму на камені накажу зрабіць надпіс, як рабілі першыя хрысціяне ў катакомбах сваіх дарагіх памершых: **„ІВАНЕ, ТЫ ЖЫВЕШ!"**

Магіла Івана Луцкевіча ў Закапаным (зараз не існуе).

* * *

Заканчэнне артыкула Лялі энке „Яго апошнія дні" (з брашуры „Іван Луцкевіч". выд. у Вільні ў 1920 г.).

Памаленьку спусцілі труну. Глуха ўдарылася аб яе века першая жменя зямлі, за ёй яшчэ і яшчэ.

А калі сонейка ўжо зусім спусцілася, яго касыя праменні асвяцілі новы насып, новы крыж. І больш нічога? Толькі насып і крыж — і гэта ўсё, што нам па ім засталося?

О, не! Крыж і магілу час сатрэ, але той агеньчык, што Ты запаліў, разгарэўся ў грознае полымя, ніякая сіла загасіць ужо не здолее!

Спі, мілы дружа, спі спакойна! І няхай горны ветрык і горныя воды, што быццам дух Твой, рвуцца няўстанна наперад, апавядаюць Табе радасныя весткі аб тым, што па пракладзенай Табою дарозе ідуць ужо не ступаючы нясмелымі крокамі адзінкі, а велізарная грамада народа, прачнуўшагася ад векавога сну!

БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ ФРОНТ

(Працяг са стар. 1)

незалежна ад іх сацыяльнага паходжання і становішча, ад іх прафесійнай, нацыянальнай, партыйнай і рэлігійнай прыналежнасці", — сцвярджае праграма БНР „Адраджэнне".

Усяго за некалькі месяцаў у „Адраджэнні" згуртаваліся з усяе Беларусі дзесяткі тысяч членаў, узнікаюць сотні груп падтрымкі. Гэты агульнабеларускі рух ініцыюе і ўзначальвае самыя разнастайныя формы змагання за вяртанне належных правоў беларускай мове ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, паўсюднае карыстанне ёю, навучанне ва ўсіх школах, ад дзіцячых садзікаў і на аспірантуры ўключна, за адраджэнне беларускіх традыцый з бел-чырвона-белым сцягам і Пагоняй як сімваламі беларускай дзяржаўнасці, за разбуджванне нацыянальнай свядомасці народу праз пашырэнне праўдзівай гісторыі і ўсебаковае развіццё ўсіх форм нацыянальнай культуры і, урэшце, за ратаванне ўсяго беларускага народу ад генетычнага выраджэння і паступовага выміраньня ў выніку ядзернага выбуху ў Чарнобылі — людазабойчага злачынства абюракрачанай навукі і тэхнікі і г.д.

Шэрагі „Адраджэння" з кожным днём папаўняліся і стала неабходнасцю скліканне Устаноўчага з'езду — дзеля афіцыйнага заснавання арганізацыі, прыняцця яе статуту і праграмы, выбару кіруючых органаў, абмеркавання найважнейшых арганізацыйных спраў. Нягледзячы на многаразовыя старанні арганізацыйнага камітэту БНФ „Адраджэнне" ЦК Камуністычнай партыі Беларусі і Вярхоўны Савет БССР не далі дазволу на правядзенне З'езду на тэрыторыі Савецкай Беларусі, афіцыйныя ж арганізацыі, установы і друк накіраваліся на „Адраджэнне", паклёпнічаючы на яго кіраўніцтва і дзеячоў, ганьбуючы і цкуючы, наладжваючы пабоі яго дзеячоў, узломваючыся да памяшканняў БНФ і г.д. Таму Арганізацыйны камітэт звярнуўся да Вярхоўнага Савета Літоўскай ССР за дазволам правесці Устаноўчы з'езд у Вільні. Літоўскія браты не толькі згадзіліся, але далі да выбару некалькі залаў, а славуты „Саюдзіс" паспяшаўся з рознабаковай дапамогай у спраўным правядзенні З'езда, на яго зварот да жыхароў Вільні па тэлебачанні — дапамагчы з начлегам для дэлегатаў і гасцей — паступіла ад віленцаў столькі запрашэнняў, што магло б перачакаваць удвая болей удзельнікаў З'езда.

Ужо здалёк было відаць, як амаль у сэрцы старажытнай Вільні, на стромкім узвышшы перад велічным франтонам рэспубліканскага Палаца прафесіянальных саюзаў, дзе адбываецца Устаноўчы з'езд „Адраджэння", лунаюць бел-чырвона-белыя сцягі, на харугвах красуецца Пагоня, удзельнікаў вітаюць лозунгі на беларускай і літоўскай мовах. Вялізны хол палаца дэкараваны таксама беларускай і літоўскай нацыянальнай сімволікай, а ўсю абшырную антрэсолю занялі мастацкія работы беларускіх жывапісцаў, графікаў, карыкатурыстаў, фатографаў, прысвечаныя мінуламу і сённяшняму Беларусі, многія з іх дагэтуль афіцыйна не выстаўляліся і, мабыць, не хутка настануць часы, калі яны будуць паказаны ў выставачных залах Беларусі. Большасць прац прысвечана сталінскаму людазабойству на беларускіх землях, разгону міліцыяй мінулагодніх і сёлетніх мірных маніфестацый у Мінску і іншых гарадах Беларусі і г.д.

Увесь Устаноўчы з'езд праходзіў у зале, дзе на фоне бел-чырвона-белага сцяга імчалася наша залатая Пагоня, а са сцен глядзелі партрэты выдатнейшых людзей Беларусі, пачынаючы ад Ефрасінні Полацкай і да Уладзіміра Караткевіча, віднеліся старажытныя гербы гарадоў і зямель Беларусі.

З праграмным дакладам на З'ездзе выступіў **Зянон Пазняк** — старшыня Арганізацыйнага камітэта БНФ „Адраджэнне" і яго фактычны духоўны і арганізацыйны кіраўнік. Кожнае

ГДАНЬСКАЯ ХРОНІКА

22 чэрвеня 1989 года закончыўся чарговы год нашай культурна-асветніцкай працы ў гданьскім беларускім асяроддзі. Што мы зрабілі праз гэты час? Адказам на гэтае пытанне няхай будзе апісанне найважнейшых здарэнняў з нашага жыцця.

Урокі беларускай мовы

Найбольшы наш поспех — гэта штотыднёвыя ўрокі беларускай мовы для дзяцей. Калі мы пастанавілі ўвесці ўрокі ў студзені 1988 года, ніхто з нас не быў аптымістам. Цяпер цешыць нас прысутнасць дзяцей у клубе і ахвота, з якой сюды прыходзяць. Мы выдалі толькі восем пасведчанняў аб заканчэнні школьнага года, але усё ж такі ёсць надзея, што ў верасні прыбудзе ў нас вучняў. Трэба сказаць, што ўдзел ва ўроках добраахвотны.

У дзяцей паявілася беларуская нацыянальная свядомасць і гордасць. На ўроках Аня Іванюк грамадска вучыць роднай мове, літаратуры і гісторыі Беларусі. Пасля ўрокаў Ірэк Лаўрашук (студэнт Музычнай Акадэміі) расспеўвае нашых дзетак. Трэба тут нізка пакланіцца бацькам, якія з розных месцаў Гданьска, Гдыні і Сопату пасылаюць да нас дзяцей кожную пятніцу вечарам і дапамагаюць, як могуць, каб дзеці і мы адчувалі сябе добра, як у сям'і. Заўсёды ёсць чаёк і салодкі пачастунак. Такіх настаўнікаў, такіх бацькоў і вучняў можа нам пазайздросціць кожная школа. Аб гэтым сведчыць хаця б удзел нашых дзяцей у конкурсах: дэкламатарскім і беларускай песні для пачатковых школ. У дэкламатарскім конкурсе ўдалося Касі Мацкевіч заняць I месца, а Лідзіі Чурак — II месца і атрымаць ўзнагароду „Зоркі". Паспяхова выступіла таксама вучаніца II класа Агата Глагоўская. У конкурсе беларускай песні ў Бельску-Падляшскім наш дзіцячы калектыў заняў II месца. Падрыхтоўка да конкурсу не абмяжоўвалася толькі ўрокамі. Сама падборка рэпертуару заняла ў нас многа часу. Мы рыхтуем вучняў не толькі да конкурсаў. У снежні 1988 года на св. Мікалая і ў гонар 1000-годдзя хрышчэння Русі ў святліцы пры царкве ў Гданьску дзеці спявалі песні і дэкламавалі патрыятычна-рэлігійныя вершы А. Зязюлі, К. Сваяка, Н. Арсенневай. Усіх узрушылі словы верша:

Божа, што калісь народы
на асобкі падзяліў
і хацеў, каб народ кожны
мовай роднай гаварыў,
узглянь жа на народ
бязвольны
беларускі, што к табе
голас ціхі, паднявольны
ў пакорнай шле мальбе.

Аня Іванюк і Міхась Куптэль з дзецьмі, якія вывучаюць беларускую мову.

Чарговай падзеяй была ёлка ў клубе (27.I.1989) і ў святліцы пры царкве (19.II.1989). Дзеці апрача вершаў і песень, выступілі з п'есай „Зайкава хатка", сцэнарый да якой паводле беларускай народнай казкі напісала я і Аня Іванюк. У клуб прыйшоў таксама беларускі Дзед Мароз і раздаваў дзецям падарункі.

15 красавіка 1989 нашыя дзяўчаткі — удзельніцы дэкламатарскага конкурсу пад лозунгам „Беларуская прырода" наладзілі вечарыну. Госцем нашым была супрацоўніца Педагагічнага інстытута з Мінска, якая зараз працуе лектарам рускай мовы ў Савецкім доме культуры і навукі ў Гданьску. Падарыла яна прыгожы альбом „Край блакітных азёр".

Вельмі ўрачыста адсвяткавалі мы Дзень дзіцяці (2.VI.1989). Зрабілі ўсё, каб вечар быў сапраўды святам дзіцячай радасці і забавы. Эва Паўлюк прынесла свае цацкі з дзяцінства на ўзнагароды ў конкурсах. А падрыхтавалі мы іх даволі многа, каб усе ахвотныя маглі прыняць удзел і добра пагуляць. Ірэк Лаўрашук зафундаваў усім марожанае. Вучні беларускай мовы выступілі для бацькоў і дзяцей з мастацкай праграмай. Перад салодкім пачастункам быў конкурс малюнкаў пад лозунгам „Мая мама", каб неяк напомніць і пра нядаўняе Свята Маці. Аўтары найпрыгажэйшых прац атрымалі кніжныя ўзнагароды.

16 чэрвеня 1989 года адбыўся апошні ўрок беларускай мовы і ўрачыстае заканчэнне школьнага года. Дзеці атрымалі ацэнкі і пасведчанні, якія запраектаваў і выканаў Міхась Куптэль.

Шкада толькі, што ўсё не хапае ў нас падручнікаў і дзіцячай літаратуры. Нават на ўроках дзеці не маюць магчымасці карыстацца падручнікамі. Дошку пазычылі нам сябры-украінцы. Хоць з дапамогай нам прыйшла: Міністэрства адукацыі БССР, якое ў адказ на нашае пісьмо прыслала па адным падручніку для 1-4 класаў, а таксама настаўніца беларускай мовы з Орлі Анна Шыманская і сябры з гродзенскай „Паходні", навучанню сапраўды далёка яшчэ да нармальнасці.

(Працяг на стар. 11)

Ірыней Лаўрашук і яго малыя спевакі.

слова яго мела глыбокі сэнс і было ўсебакова ўзважана. Спадзяючыся, што раней ці пазней гэты даклад і найбольш істотныя выступленні на З'ездзе будуць поўнасцю або часткова апублікаваны ў „Ніве" ці „Беларускім календары", абмяжуюся адной цытатай з даклада: „Мы за такую дзяржаву, у якой свабодны народ адчуваў бы сябе гаспадаром сваёй зямлі і ўласнага лёсу. Мы за тое грамадства, у якім не марнуецца чалавечая праца, не нішчыцца народная зямля, культура і мова, дзе свабода сумлення, дзе дзеці шануюць бацькоў, а маткі сваіх дзяцей, мы за грамадства, якое гарантуе будучыню сваім грамадзянам". На З'ездзе выступілі з канструктыўнымі прамовамі дзесяткі дэлегатаў, гасцей, прадстаўнікі народных франтоў Літвы, Латвіі, Эстоніі, Азербайджана, Украіны, тэлеграмы прыйшлі з Масквы, Тбілісі і іншых гарадоў. Іх слухала больш сотні замежных і з розных савецкіх рэспублік журналістаў, транслІравала літоўскае радыё і тэлебачанне, фільмавала некалькі груп дакументалістаў. З'езд быў надзвычай працавіты і дасканала арганізаваны, панавала на ім нейкая асаблівая, унутраная, свядомая дысцыпліна, якая не дапусціла да зрыву работы дэлегатаў насланымі правакатарамі, а спробаў звесці на нішто, і перш за ўсё перашкодзіць прыняццю асноўных дакументаў — статуту, праграмы, рэзалюцый, выбару ўладаў „Адраджэння" — было не мала. Найбольш нахабна быў атакаваны статут, бо непрыняццё яго абазначала б крах З'езда. Але наперакор усім злым моцам статут, пасля каля чатырохгадзіннага змагання, быў прыняты амаль апоўначы 24 чэрвеня.

Наступны дзень — гэта яшчэ больш інтэнсіўная работа З'езда над выпрацаваннем і прыняццём Праграмы БНФ, больш за дзесяць рэзалюцый, выбары Сойму як найвышэйшай улады „Адраджэння" паміж з'ездамі, а таксама іншых выбарных органаў. У выніку праведзеных згодна з усімі правіламі дэмакратызму тайных выбараў сярод спіску з 82 кандыдатаў быў выбраны 55-асабовы Сойм. Старшынёй Сойму выбраны **Зянон Пазняк**, яго намеснікамі **Міхась Ткачоў** (Гародня) і **Юры Хадыка** (Мінск). У перапынку З'езда адбылася першая сесія Сойму, на якой быў выпрацаваны Зварот да народаў СССР і краінаў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, які быў прадстаўлены З'езду і аднагалосна ім прыняты.

У перапынках выступаў вядомы ва ўсёй Беларусі пясняр-бард Сяржук Сокалаў-Воюш, яго песня „Фронт", у якой, між іншым, гаворыцца: „Фронт! Фронт! Фронт! Ён маё і тваё абуджэнне; ён народу майго адраджэнне!" стаў гімнам З'езда. Удзельнікі прасілі спевака выконваць яго некалькі разоў, спявалі, стоячы, разам з ім. У фае і на калідорах юнакі і дзяўчаты прадавалі нелегальныя газеты, часопісы, лістоўкі — дзесяткі выданняў, самых разнастайных па зместу і форме. Агромністыя стосы іх уміг расхопліваліся ўдзельнікамі З'езда. Калі варожыя Устаноўчаму з'езду сілы арганізавалі ў адлеглым раёне Вільні мітынг, правадыры якога дамагаліся разгону нашага З'езда, па закліку З. Пазняка з залы выбегла некалькі дзесяткаў юнакоў і ўтварылі навокал палаца ахоўную старожу. Ворагі не спрабавалі атакаваць З'езд.

Заканчэнне Устаноўчага З'езда „Адраджэння" пераўтварылася ў кранальную патрыятычную маніфестацыю: у зале густа залуналі нацыянальныя беларускія, літоўскія, латышскія, эстонскія, украінскія, яўрэйскія сцягі і харугвы з нацыянальнымі гербамі. Увесь З'езд, стоячы, як малітву, як гімн праспяваў Багдановічаву „Пагоню", а святар, узняўшы над галовамі прысутных раскрытае Свяшчэннае Пісанне, благаславіў дзейнасць Беларускага народнага фронту за перабудову „Адраджэнне". Старэйшыя плакалі, абдымаліся са слязьмі радасці, што ім пашчасціла дажыць моманту, калі з памершай уваскрасае Беларусь. Маладыя ж, як у час усяго З'езда, гэтак і цяпер, штораз то ўзносілі гучны кліч: „Жыве Беларусь!" і ўся зала зрывалася на ногі, уздымала заціснутыя кулакі і грымела: „Жыве!"

Гэты велічны гістарычны акт закончыўся познім вечарам 25 чэрвеня 1989 г. Калі мы, яго ўдзельнікі, спяшаліся на цягнікі і аўтобусы ў розныя мясціны Беларусі, нас запыталі літоўскія сябры і, далікатна кранаючы на нашых грудзях значкі з Пагоняй і надпісам „Жыве Беларусь" ды бел-чырвона-белыя банцікі, казалі: „Шчаслiва вам, браты! Мы з вамі заўсёды — ад Вітаўта і да апошняга тхнення!"

Мікола Гайдук
Фота аўтара

САРДЭЧНЫЯ ТАЙНЫ

Дарагое Сэрцайка, муж кінуў мяне, калі дзіцяці было пяць гадоў. Было гэта некалькі гадоў таму назад, і за гэтыя гады я не атрымала ад яго ніякай дапамогі. Выхоўвала сына адна, чым маглі, дапамагалі бацькі. І вось цяпер я пасябравала з адным мужчынам. Ён ужо даволі сталы чалавек, аднак жа жанаты і мае аж трое дзяцей. І гэтыя дзеці яго не даюць мне спакою ні ўдзень, ні ўначы, бо наша каханне выбухла з неспадзяванай сілай.

Мае пачуцці да мужа ўжо даўно астылі. У так званым міжчасе мела я розных знаёмых, але найбольш цікавілася дзіцём, а ўсіх мужчын найахвотней лічыла проста сябрамі. І таму цяпер гарачыя пачуцці ўскалыхнулі мною. Мой каханы дорыць мяне таксама вялікім пачуццём. На працягу паўгода, калі мы знаёмы, я вельмі прывязалася да яго. Нашы сустрэчы, украдзеныя сям'і, пераўтвараюцца даслоўна ў нейкую паэму. І ў апошні час ён стаў мне гаварыць, што ахвотна кінуў бы жонку і быў са мною. Пачынае гаварыць, што яго жонка яму не падыходзіць і ніколі не падыходзіла, што занадта прымітыўная яна для яго і ён павінен быў парваць з ёй ужо даўным-даўно. І так задоўга цягнуў усю тую шарманку. А я ўсё гэта слухаю і крыўдна мне робіцца за гэтую жанчыну. Яна ж таксама яму калісьці падабалася. Была цудоўная і каханая. Нездарма ж нарадзілася ў іх аж трое дзяцей. Відаць, збіраліся жыць разам і падыходзіла яна яму!

Я кахаю гэтага чалавека ўсім сэрцам, аднак падобнай гаворкі не люблю. Як я магла б прычыніцца да таго, што дзеці застануцца амаль сіратамі?! І вось цяпер па начах не магу спаць, думаю пра каханага і ўдзень і ўначы. Але ведаю, што не маю маральнага права, каб адабраць бацьку ад дзяцей. Даражэнькае Сэрцайка, парай, што мне рабіць: кахаю, але пачынаю ненавідзець, і то найбольш ненавіджу сябе за гэта маё спозненае каханне. А я ж яшчэ не такая старая, мне 33 гады, і можа б хтосьці яшчэ ў маім жыцці знайшоўся...

Віка

Віка! Ты вельмі правільна ацэньваеш сябе ў стварыўшайся сітуацыі. Нельга дазволіць, каб дзеці пры жывым бацьку хадзілі сіратамі. Твае пачуцці да гэтага чалавека вельмі высакародныя. Ты змагаешся са сваім каханнем, але не хочаш будаваць сваё шчасце на няшчасці іншых. Думаю, што ў далейшым тваім жыцці лёс адплаціць табе за гэта.

У тваім выпадку найлепш было б парваць з гэтым чалавекам, нічога яму не тлумачачы, бо ён з вялікага кахання можа не прыстаць на тваю ахвяру. Будзе гаварыць, што каханне ў жыцці найважнейшае, бо заканы ў даны момант. А мне здаецца, што і гэта каханне ў яго калісьці пройдзе, а ў выніку застанецца толькі горыч. І шкадаваць будзеце, што былі вы, як дзеці.

Сваім пісьмом ты даводзіш, што, нягледзячы на маладыя гады, ты ўжо спелы чалавек. Знайдзі сабе кагосьці іншага, хоць і не па вялікім каханні. Займіся ім. Мо пра таго хутчэй забудзешся. Не спяшайся замуж — усё прыйдзе само па сабе. Найважнейшае, што маеш ужо дзіця і не мусіш рваць на сабе валасы, што гады ідуць і на дзіця можа быць запозна. Людзі ж жэняцца і ў шэсцьдзесят гадоў.

Сэрцайка

НІНА АМЕЛЬЯНЮК
ГУТАРКІ АБ МОВЕ

IV. СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА. АРФАЭПІЯ.

11. Націск — працяг.

В. У сістэме займенніка:

— свабодны (гэты, каторы, абы-хто, абы-які),

— нерухомы (сабе — сабою; наш — нашага — нашы; самы — самага — самыя; нехта — некага; нішто — нічога),

— рухомы (сам — самога — самі — саміх).

Г. У сістэме лічэбніка:

— свабодны (адзін, адзінаццаць),

— рухомы (два — двума; восем — васьмі; шэсць — шасці; трыццаць — трыццаці).

— нерухомы (адзінаццаць — адзінаццаці; чатырнаццаць — чатырнаццаці). Ва ўсіх лічэбніках ад адзінаццаці да дзевятнаццаці націск падае на склад на.

Складаныя парадкавыя лічэбнікі, якія канчаюцца на -тысячны, -мільённы, -мільярдны, апрача асноўнага націску маюць пабочны націск. Асноўны націск прыпадае на словы -тысячны, -мільённы, -мільярдны (сямісотвасьмідзесяцідзевяцітысячны, саракашасцімільённы, трыццаціпяцімільярдны).

Д. У сістэме дзеяслова:

— свабодны (сеяць, араць, гаварыць),

— рухомы (насіць, нашу, носіш, насі; пісаць — пішу, пішаш),

— нерухомы:

* на корані (кідаць, кідаю, кідаеш, кідаюць, кідайце),

* на суфіксе (матаць, матаю, матаеш, матаюць маталі, матайце),

Націск свабодны, рухомы і нерухомы характэрны ўсёй усходнеславянскай моўнай сям'і, гэта значыць, беларускай, рускай і ўкраінскай мовам. Параўнанне месца націску ў пласце агульнаўсходнеславянскай ці агульнаславянскай лексікі ў гэтых трох мовах пазваляе выдзеліць:

1. словы з аднолькавым месцам націску ў беларускай, рускай і ўкраінскай мовах'

	бел.	рус.	укр.
м.р.	бераг	берег	берег
	вянец	венец	вінець
	зборнік	сборник	збірник
	святы	святой	святий
	удавец	вдовец	вдівець
ж.р.	бітва	битва	битва
	бяда	беда	біда
	вада	вода	вода
	рака	река	ріка
	удава	вдова	вдова
н.р.	біццё	битьё	биття
	брыццё	бритьё	бриття
	варэнне	варенье	варіння
	вязенне	везение	везіння
	мора	море	море

2. словы з аднолькавым месцам націску ў беларускай і рускай мовах:

	бел.	рус.	укр.
м.р.	алень	олень	олень
	званок	звонок	дзвоник
	паказ	показ	показ
	раздзел	раздел	розділ
	цыган	цыган	циган
ж.р.	закладка	закладка	закладка
	каляя	колея	колія
	разведка	разведка	розвідка
	работніца	работница	робітниця
	спіна	спина	спина
н.р.	судна	судно	судно

3. словы з аднолькавым месцам націску ў беларускай і ўкраінскай мовах:

	бел.	укр.	рус.
м.р.	абруч	обруч	обруч
	дамок	дамок	домик
	конік	коник	конёк
	крэмень	кремінь	кремень
	рэмень	ремінь	ремень
ж.р.	вярба	верба	верба
	дачка	дочка	дочка
	кішка	кишка	кишка
	морква	морква	морковь
	пятля	петля	петля
н.р.	вушка	вушко	ушко
	імя	ім'я	имя

4. словы з аднолькавым месцам націску ў рускай і ўкраінскай мовах.

	рус.	укр.	бел
м.р	арест	арешт	арышт
	знахарь	знахар	знахар
	лопух	лопух	лопух
	окунь	окунь	акунь
	сговор	зговір	згавор
ж.р.	веха	віха	вяха
	лозина	лозина	лазіна
	мешалка	мішалка	мешалка
	молодость	молодість	маладосць
	церковь	церква	царква
н.р.	долото	долото	долата
	знахорство	знахарство	знахарства[1]

З прыведзеных прыкладаў вынікае, што ў галіне супольнай лексікі празадычныя адрозненні паміж беларускай, рускай і ўкраінскай мовамі значныя.

[1] Л. М. Вардомацкий, Особенности ударения существительных в русском, белорусском и украинском языках, Минск 1988, 127 с.

КУХОННЫЯ ПАРАДЫ

БЕЛАСТОЦКІ БОРШЧ

На 4-5 кіслых яблыкаў трэба ўзяць 4-5 буракоў, паўтара літра адвару з касцей і валашчыны, лыжку маргарыну, лыжку мукі, лаўровы лісток, кубачак смятаны, кілішак чырвонага сухога віна, 1 гваздзіку, соль, цукар.

Яблыкі абабраць і сцерці на тарцы з вялікімі дзіркамі, сцерці таксама і буракі, добра памыўшы іх перад гэтым. Сцертыя яблыкі і буракі падтушыць з маргарынам, пасля абперушыць мукою, заліць адварам, дадаць лаўровы лісток, гваздзіку, крыху солі і варыць так доўга, пакуль не будуць мяккія. Уліць чырвонае віно і заправіць кубачкам добра разбітай смятаны.

Падаваць з варанай бульбай, палітай растопленым маслам і пасыпанай укропам.

БОРШЧ ЛЕТНІ З БАЦВІННЕМ

На 75 дэкаў ялавічыны ўзяць пучок зялёнай пятрушкі, столькі ж зялёнага ўкропу, 1 цыбуліну, 2 пучкі буракоў з бацвіннем, кубачак смятаны, соль, 0,75 літра бурачанай закваскі, 0,75 літра вады.

Мяса заліць бурачанай закваскай, разведзенай вадою, і варыць на малым агні. Зняць шум, дадаць парэзаную цыбуліну, пятрушку і ўкроп, звязанае ў пучок і дробна нарэзанае бацвінне. Варыць каля 10 мінут. Мяса нарэзаць костачкай, суп пасаліць па смаку і забяліць смятанай. Падаваць з варанай бульбай, пасыпанай укропам.

БОРШЧ З КРУПОЮ НА КАЧЦЫ

На 8 асоб бярэм 1 качку, паўшклянкі пярлоўкі, 2,5 літра бурачанай закваскі (не надта кіслай), 6 сушаных грыбоў, 1 бурачок, 1 малы сэлер, 2 пятрушкі, 2 цыбуліны, лыжку масла, паўшклянкі смятаны, соль, перац.

Ачышчаную і памытую качку падзяліць на часткі, заліць бурачанай закваскай, дадаць спаласнутыя грыбы, нарэзаны на кавалачкі бурак, а таксама пярловую крупу. Варыць на малым агні, знімаючы шум. Праз 45 мінут палажыць пасечаныя цыбулю і сэлер, дадаць лыжку масла. Пасаліць і варыць яшчэ паўгадзіны. Качку выняць і падаць асобна (частку мяса можна нарэзаць костачкай і палажыць назад у суп). Грыбы парэзаць. Усё заправіць смятанай, можна дасаліць і дадаць перцу.

БОРШЧ МНІХАЎ

На паўкілаграма свіных ці ялавічных касцей трэба ўзяць 4-5 бурачкоў, порцыю валашчыны, 2 кіслыя яблыкі, 2 зубкі часнаку, паўшклянкі чырвонага сухога віна, лімонны сок, лаўровы лісток, 5 зярнят англійскага зелля, цукар, соль, крыху майранку. 2 літры вады.

Косці падпячы ў духоўцы і варыць у 1 літры вады з валашчынай і лаўровым лістком. Буракі памыць, абабраць, спаласнуць, нарэзаць, заліць 1 літрам вады, дадаўшы крыху лімоннага соку і англійскае зелле, а пад канец дадаць яшчэ нарэзаны яблык. Адвары працадзіць, спалучыць разам, дадаць расцерты з соллю часнок, цукар, майранак, лімонны сок і чырвонае віно. Падаваць з паштэцікамі і салёнымі пальчыкамі; можна яшчэ ў кожны кубачак палажыць скрылёчак лімона.

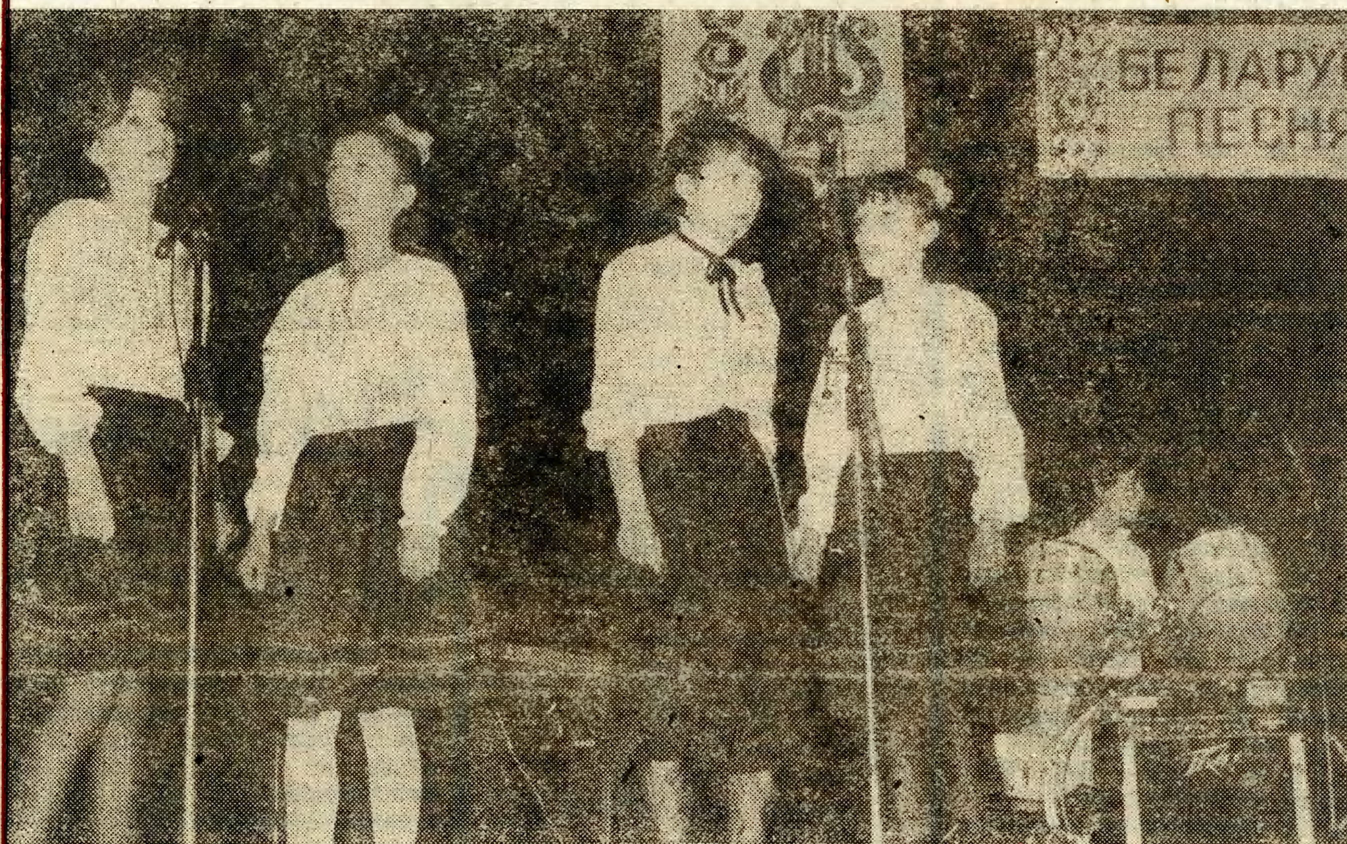
Гаспадыня

ПОШТА

Уладзімір Лебедзеў з Брэста. — На ваша пытанне аб тым, быццам бы канадскае і аўстралійскае пасольствы ў СССР даюць запрашэнні жыхарам Беларусі ад імя беларускіх арганізацый гэтых краін на выезд у Канаду і Аўстралію ў сувязі з Чарнобылем, каб захаваць беларусаў, мы нічога сказаць не можам. Нам здаецца, што гэта проста плётка.

ЗОРКА

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Дзяўчаткі з вакальна-інструментальнага калектыву „Зярняткі“ з Пашкоўшчыны.

Фота Я. Чэрнякевіч.

ЯКУЦКАЯ КАЗКА

Пачатак у папярэднім нумары.

Сем стэрхаў, сем белых журавак пасярод шырокага двара апусціліся. Шкуркі з пер'ем на канавязь кінулі, дзяўчаткамі парабіліся.

Залюбаваўся на іх Юджыян. Усе дзяўчаты прыгожыя, а адна — тая, што шкурку з краю канавязі павесіла, — за ўсіх астатніх прыгажэйшая. Дурэюць-весяляцца, бегаюць дзяўчаты-жураўкі, яна хутчэй за ўсіх бяжыць. Скачуць-танцуюць, яна лягчэй за ўсіх нагамі пераступае, быццам і да зямлі не дакранаецца. І малалетка Хаджугур усё бліжэй да яе трымаецца, усё з ёю стараецца пагуляць.

Пачаў дзень да вечара хіліцца, дзяўчаты Хаджугуру кажуць:

— Хутка твой брат вернецца, пара нам ляцець!

Юджыян у шчыліне сядзіць, думае-разважае: „Аднак праўду казаў брат-малалетка. Я і сам не прыкмеціў, як дзень да вечара пражыў — нібыта дзівосны сон убачыў!“

Дзяўчаты да канавязі падыходзяць, рукі да шкурак-апратак працягваюць. А Юджыян раней за іх бліскавіцай прыскакаў. Каля самай канавязі ў самога сябе перакінуўся, схапіў шкурку, што з краю вісела.

Шэсць стэрхаў, шэсць белых жураўлёў да неба ўзнімаюцца. Адна дзяўчына на зямлю кідаецца, просіць-моліць паляўнічага аддаць ёй шкурку. Не аддае ёй Юджыян шкурку, гэтак кажа:

— Я на цябе ўвесь дзень глядзеў, табою любаваўся. Цяпер ты на мяне паглядзі. Калі не падабаюся табе, бяры шкурку, ляці куды хочаш. Калі падабаюся, заставайся, будзеш маёю жонкаю.

Скрозь слёзы паглядзела на паляўнічага дзяўчына. Высахлі ў яе слёзы, усміхнулася яму.

— Застануся, — ціха сказала.

Юджыян пытаецца:

— А што са шкуркай зрабіць? У юрце на жэрдку павесіць ці ў агонь кінуць?

Збялела дзяўчына.

— У агонь не кідай! Кепска мне будзе. І ў юрце не вешай — вясновым днём пацягне мяне ў неба, пра ўсё забудуся, цябе не пашкадую, сябе не пашкадую. Палячу прэч адсюль! Схавай яе так, каб нічые рукі яе не чапалі, нічыё вока не бачыла.

Юджыян шкурку з белым пер'ем у акаваны жалезам куфар схаваў. Куфар на тры замкі замкнуў. Ключы на калок каля дзвярэй павесіў.

Добра зажылі Юджыян з красуняю. Раніцай прачынаюцца — добрым словам вітаюцца. Жонка мужа на паляванне збірае, плача, быццам на век тыя праводзіны. Увечары Юджыян дадому бяжыць, нібыта год з жонкаю не бачыўся.

У юрце заўсёды чыста прыбрана, прыветлівы агонь гарыць — не згасае, жывёла накормлена, двор падмецены.

Адно кепска — Хаджугур-хлапчук зусім ад рук адбіўся. Раней дамашняя работа ўся на ім ляжала, цяпер маладая нявестка ўсё робіць. Цэлы дзень бегае Хаджугур, забаўкі сабе прыдумляе. Восень так мінула, і зіма скончылася.

Аднойчы пайшла красуня на ваду. Падышла да ракі і забылася, чаго прыйшла. Ад яснага неба і вада засінела, пеўчыя птушкі гнёзды віць пачынаюць. Цвіце ўсё. Доўга гэтак яна прастаяла, нарэшце схапілася, вады набрала, дадому панесла.

А без яе вось што здарылася. Хлопчык Хаджугур даўно ўжо задумаў паляўнічым стаць, брату памочнікам. А Юджыян усё адгаворвае: малы яшчэ, з лука страляць не ўмееш. Памятае Хаджугур: быў дзесьці ў брата стары лук са стрэламі, а куды падзеўся, не ведае. Вось каб знайсці ды ўпотай страляць навучыцца! От бы Юджыян здзівіўся!

Усю юрту Хаджугур перавярнуў, ва ўсе куткі заглянуў — няма нідзе лука.

„Ці не ў куфры хавае?“ — падумаў.

Зняў з калка тры ключы, адамкнуў тры замкі, падняў цяжкае века. Лука не знайшоў, стрэлаў не знайшоў, а ўбачыў жураўліную шкурку з белым пер'ем. Дастаў яе, пачаў разглядаць — якія прыгожыя пёркі!

Тут нявестка ўвайшла. Спынілася, глядзіць.

— Дай мне шкурку! — сказала.

Голас у яе быццам не свой зрабіўся, быццам журавель далёка-далёка ў небе затрубіў.

Хаджугур шкурку за спіну схаваў.

— Не дам, — кажа. — Юджыян нездарма яе ў куфар замкнуў. Гэта я незнарок яе ўзяў,

(Працяг на стар. 10)

Вершы Віктара Шведа

НА СКРЫЖАВАННІ ВУЛІЦ

На скрыжаванні вуліц
Просьба: — Ты мой сынок,
Перавядзі бабулю
На процілеглы бок.

— Чырвань, — сынок
марудзіць, —
Праходу тут няма.
— Зялёнае як будзе —
Прайду я і сама!

ГЛЯДЗІЦЬ ПЕЦЯ Ў ВОЧЫ НЕБЯСПЕЦЫ

Настаўнік запытаў на ўроку:
— Скажы, Пятрусь, чаму
за партай
Не адрываеш свайго зроку,
Так на мяне глядзіш упарта?

Адказвае на гэта Пеця:
— Вы ж паўтараеце часамі,
Што найстрашнейшай
небяспецы
Трэба глядзець у вочы прама.

ЖЫВЕ ДЗЕДКА З МАЛАЛЕТКАМ

— Ці ты, Янка-малалетка, —
Хлопцы пачалі пытацца, —
Не баішся толькі з дзедкам
Цэлы месяц заставацца?

— Я ж у дзедкі толькі госцем
Вольнай летняю парою,
І здзіўляюся, чагосьці
Ён баіцца жыць са мною.

БАЮСЯ

— Працуе ва ўстанове татка,
Каб толькі мне ўсяго хапіла,
Працуе ў хаце мая матка,
І для мяне ўсе траціць сілы.

— Табе так добра ў роднай хаце,
Чаго ж баішся ты, хлапчына?
— Баюся, што татулька, маці,
Могуць мяне калісь пакінуць.

ШАВЕЦ БЕЗ БОТАЎ ХОДЗІЦЬ

— Добры з цябе хлапец,
Ды крыху дзіўны часам.
Хоць бацька твой шавец,
Ты ходзіш без абцасаў.

— А бацька твой ізноў
Зубны нядрэнны лекар.
Ты ходзіш без зубоў,
Як быццам бы калека.

ТЭЛЕГЛЯДАЧ

— Ты ля экрана зрок
Патраціш, мой сынок.
Калі ў экран улез —
Пайшла навука ў лес.
Як думаеш ты жыць,
І кім ты хочаш быць?
Хачу быць ноччу, днём
Тэлегледачом.

ЛЁВА ЧЫТАЕ І ЕСЦЬ АДНАЧАСОВА

Вынаходлівага Лёву
Калегі пачалі пытаць:
— Як гэта ты адначасова
Можаш і есці і чытаць?

— Дык гэта, хлопцы, вельмі
лёгка, —
Пачаў тлумачыць Лёва ім. —
Калі ем толькі адным вокам,
Тады чытаць магу другім.

(Працяг са стар. 9)

зараз назад пакладу.

— Дай хоць патрымаць, — просіць красуня. — Я табе свае залатыя падвескі падару.

— Я не дзяўчынка! Навошта мне залатыя падвескі?

— Я табе пояс падару, серабром вышываны.

— Не патрэбен мужчыну жаночы пояс.

— Я табе нож за шкурку ададам. З узорным дзяржаннем нож, у аздобленых ножнах.

Заблішчэлі ў Хаджугура вочы.

— Нож паляўнічаму самы раз! — сказаў хлопчык. — Давай! — схапіў нож, шпурнуў нявестцы шкурку.

Накінула яна шкурку сабе на плечы, белай жураўкай зрабілася. Выйшла на двор, доўгімі нагамі асцярожна пераступае. Крыламі ўзмахнуць баіцца: хаця б не адарвалі яе ад зямлі, не панеслі ў неба. Юджын на ёй сумаваць будзе, і яна без яго з тугі змарнее.

Хацела ўжо шкурку скінуць, ды пачула жураўліны кліч. Шэсць стэрхаў кругамі над юртай кружаць, клічуць яе з сабою. Падскочыла яна, з тужлівым крыкам шырокія крылы распасцерла.

Працяг будзе.

Ірына Салавей

ЯК ВЕСІКА НАВУЧЫЛІ МЫЦЦА

Жыў сабе хлопчык, як усе. Любіў бабулю, маму, тату, сястру. Любіў хадзіць на рэчку, па грыбы, есці цукеркі і піць аранжаду. Прыгожы быў хлопчык, але не любіў мыцца.

Усе перад сном мыюцца, а Весік крычыць, плача:

— Не хачу мыцца! Не буду-у!

Заўсёды ўтраіх мылі Весіка. Мучыліся штовечар і бабуля, і мама, і тата.

А сястра Люся аднойчы сказала:

— Трэба зрабіць так, каб Весік сам захацеў мыцца!

—А як гэта зрабіць? — усклікнула мама.

— Няхай кладзецца спаць, як хоча, а калі заснe, дык накладзем на яго коўдраў і будзем чакаць, што далей будзе.

— Я даўно ўжо думала так зрабіць, але ўсё адкладвала, — сказала мама. — Зробім гэта, дачушка, сёння.

Вечарам усе памыліся, а ў Весіка мама спытала:

— Мыцца будзеш?

— Не хачу! — крыкнуў хлопчык.

— Добра, — згадзілася мама, — кладзіся спаць так.

Калі Весік заснуў, мама прыкрыла яго рознымі коўдрамі.

Праз гадзіну Весік абудзіўся і пачаў крычаць:

— Ой, мама! Мне так цяжка! Я не маю чым дыхаць! Горача!

— Не крычы. Сам вінаваты, — супакоіла яго мама. — Ты не памыўся, а цяпер цябе бруд душыць! Як будзеш спаць не мытым, можа і задушыць!

— Ой, не! Я жыць хачу! Мый мяне, мама! Хутчэй мый!

Пасля мыцця Весік хутка заснуў.

Цяпер штовечар Весік мыецца сам.

ПАЗНАЁМІМСЯ

ССРР, 346523, Ростовская обл., г. Шахты, ул. Баррикадная, 4, кв. 3. Дегальцеву Саше. (4 клас).

* * *

БССР, 220131, г. Мінск, вул. Міршнічэнкі, 13, кв. 71. Кісялёвай Олі. (14 год).

* * *

БССР, 220131, г. Мінск, вул. Міршнічэнкі, 15, кв. 196. Камянецкай Наташы. (6 клас).

малюнкі школьнікаў

Ілюстрацыю да казкі „Ліса-кума" прыслаў у „Зорку" Томаш Федарук, вучань другога класа з Храбалоў.

Іра Евюк і Малгажата Такаюк — салісткі калектыву „Беларусачкі" з Дашоў. Фота Я. Чэрнякевіч.

Мікола Бусько

КАЗКА-ЗАГАДКА

Калоссямі жыта
Цягнулася ў неба...
Паклаў яго, зблытаў
Прыблуднік ганебны.
— Хто гэта, скажы нам? —
Траву, як наўмысна,
Нібыта спружынай
Да долу прыцісну.
На ўсім панадворку
Тварыў беспарадкі,
Падняў пыл да зорак,
Пагойсаў па градках.
То раптам злым воўкам
Завые працягла,
То дыму вяроўку
Ён з коміна цягне.
Навобмацак, спехам
Звязаўшы сіло,
Відаць не для ўцехі
Памчаў за сяло.
Круціўся на месцы
З паперкамі шпарка.
Ад страху аж месяц
Схаваўся за хмарку.
Казалі мне:
мігам
Адсюль, напраскі
Пабег цераз выган
Да сіняй ракі.
У лес, цераз поле
Памчаўся імкліва,
Каб душу здаволіць,
Стог тузаў за грыву.
А раптам яшчэ як
Ва ўсю зарагоча!
Злавіць для Кашчэя
Жар-птушачку хоча.
А Нёман уздыбіў
Нябачнай рукою,
Аж бліскала рыба
У паветры лускою.
Надрэчныя чайкі
Наўзрыд галасілі
I болей спрачацца
Не мелі ўжо сілы.
Пабег па карчэўі —
Кара адлятала.
Насупраць знячэўку
Сцяна лесу ўстала.
Пачуўшы той рогат,
Лясун бездакорны
Сыпнуў на разлогі
Расіначак-зораў.
Як мухі абліплі
Ягоныя крылы —
Рвануўся з усхліпам —
Ды сіл не хапіла.
Пагнаўся сабакам
За ўласным хвастом...
Бы хмарка, заплакаў
I лёг за кустом.
Адразу над светам
Зрабілася ціха...

— Скажыце, хто гэта?
— А гэта быў
ВІХАР.

Вясёлы куточак

* * *

Малая Верачка першы раз была з мамай на балеце. Ідучы дадому, мама пацікавілася, як Верачцы спадабалася пастаноўка.

— Музыка была вельмі прыгожая, людзі прыгожа былі адзетыя, і ўсё было вельмі каляровае. Толькі чаму тыя дзяўчынкі так стараліся танцаваць на пальчыках? Ці не маглі вышэйшых знайсці?

* * *

Старая бабуля сядзела на вакзале і чакала свайго поезда. Каля яе побач сядзеў малады чалавек. Яму было сумна і ён жаваў гуму. Бабуля паглядвала на яго ад часу да часу і ківала галавою.

Калі ж гадзіннік на сцяне паказаў дзевяць, бабуля ўстала і сказала:

— Мне здаецца, што вы добры чалавек. Вы прабавалі мне нешта цікавае расказаць, але я глухая і мічога не чую, бо я ўжо старая. Але дзякую вам за гэта...

* * *

— Колькі ў цябе братоў?

— Адзін.

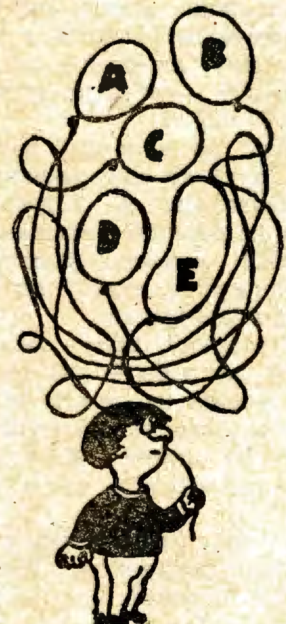
— А чаму твая сястра гаворыць, што ў яе два браты?

* * *

— Ці ты сапраўды ведаеш, кім для цябе з'яўляецца сястра тваёй цёткі?

— Пэўна, што ведаю. Гэта мая мама. А я — яе дарагі сын.

А·Д·Г·А·Д·А·Н·К·А

„Ніва" 20.VIII.1989 г. Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1, „Зорка"

TELEWIZJA WARSZAWA

Piątek, 18 VIII — 8.50 Domator. 9.00 Zielone teleferie. 9.30 „Arabella". 10.00 DT — Wiadomości. 10.10 DT — Dodatek gospodarczy. 10.25 „Szczęśliwe wydarzenie" — film NRD. 15.50 Domator. 16.50 Pr. dnia. 16.55 Mieszkać. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Polskie drogi". 19.00 Dobranoc. 19.10 Monitor rządowy. 19.30 Dziennik. 20.05 XXVI Międzynar. Festiwal Muzyki — Sopot 89. 22.35 DT — Echa dnia. 22.50 XXVI Międzynar. Festiwal Muzyki — Sopot 89.

Sobota, 19 VIII — 8.05 Sobota na działce (1). 8.20 Na zdrowie. 8.55 Pr. dnia. 9.00 „Przygody dobrodusznego smoka", „Czarodziejski kwiat" — serial węg., „Siedem życzeń" (5) „Magiczny pierścień" — serial TP. 10.30 DT — Wiadomości. 10.40 Stare, nowe, najnowsze. 11.25 Zdrowie — wojsk. mag. publ. 11.55 Sobota na działce (2). 12.30 Wydzieranie morzu, czyli rolnictwo holenderskie. 12.30 Słupska gospodarność. 13.00 Telewizja — Prowincja. 13.30 Sobota na działce (3). 13.45 Tel. Teatr Prozy — „Tajemnica jeziora". 15.00 Pr. dnia. 15.05 „Seksmisja" — film pol. 17.05 Los. D. Lotka. 17.15 Teleexpress. 17.30 Skarbiec. 18.05 Polityka, politycy. 18.35 Butik. 19.00 Dobranoc. 19.10 Z kamerą wśród zwierząt. 19.30 Dziennik. 20.05 XXVI Międzynar. Festiwal Muzyki — Sopot 89. 21.45 Tydzień w polityce. 21.55 Tel. Przegląd Sportowy. 22.05 XXVI Międzynar. Festiwal Muzyki — Sopot 89. 23.05 Telegazeta.

Niedziela, 20 VIII — 7.05 TTR — s. II, Zajęcia wakacyjne — Higiena pomieszczeń — pielęgnacja bydła. 7.25 TTR — s. IV, Zajęcia wakacyjne — Kompleksowa technologia uprawy rzepaku ozimego. 7.45 Po gospodarsku. 8.15 Tydzień. 8.55 Pr. dnia. 9.00 „Krzyżacy", cz. 2 — ost. 10.30 DT — Wiadomości. 10.30 „Ludy ziemi" (5) „Campas" — serial dok. hiszp. 11.35 Kraj za miastem. 12.05 Tel. Koncert Życzeń. 12.50 Było, minęło, nie wróci — film dok. 13.25 Pr. dnia. 13.30 Marek Sierocki zaprasza. 13.55 Agromarket. 14.35 Tupecik, czyli nasze nawiedzenie. 15.35 „Panna Dziedziczka" (14). 17.15 Teleexpress. 17.30 Gdzie są taśmy z tamtych lat. 18.10 Fotomagazyn „Powiększenie". 18.30 Antena. 19.00 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.05 „Światła kabaretów" (6). 21.00 7 dni — Świat. 21.30 Sport. Niedziela. 22.30 Kinomania. 23.00 Telegazeta.

Poniedziałek, 21 VIII — 17.10 Pr. dnia. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Polskie drogi" (9). 19.00 Dobranoc. 19.10 Gorące linie. 19.30 Dziennik. 20.05 Spektakl na bis B. Schaeffer „Scenariusz dla trzech aktorów". 21.30 Kroniki PAT — Tak było... 21.45 Piknik Country — Mrągowo 89 — dzień drugi. 22.30 Klub menedżera. 23.00 DT — Echa dnia.

Wtorek, 22 VIII — 8.50 Domator. 9.00 Wakacje z Neptunem. 9.30 „Chłopcy z naszego osiedla" (5) „Wagon cudów" — serial węg. 10.00 DT — Wiadomości. 10.10 DT — Dodatek gospodarczy. 10.25 „Gdańsk 39" (2). 17.10 Pr. dnia. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Polskie drogi" (10). 18.30 Bez granic. 19.00 Dobranoc. 19.10 Od A do Z. 19.30 Dziennik. 20.05 „Gdańsk 39" (2). 21.00 Kroniki PAT — Tak było. 21.15 Narożny pokój. 21.55 Studio Solidarność. 22.40 DT — Echa dnia.

Środa, 23 VIII — 8.50 Domator. 9.00 Zgadywanie na ekranie. 9.35 Legenda o żartownisiu zwanym Kurente". 10.00 DT — Wiadomości. 10.10 „W zasadzie jesteśmy normalni" — film CSRS. 15.50 Pr. dnia. 15.55 Podniebne orły. 16.30 Los. Express i Super Lotka. 16.35 Studio Sport. 17.00 Teleexpress. 17.15 „Polskie drogi". 19.00 Dobranoc. 19.10 Bocznymi drogami. 19.30 Dziennik. 20.05 Studio Sport. 20.50 Kroniki PAT — Tak było... 21.55 Spojrzenia. 22.25 Sprawa dla reportera. 23.05 DT — Echa dnia.

Czwartek, 24 VIII — 8.50 Domator. 9.00 Złote pantofelki — film radz. 10.00 DT — Wiadomości. 10.10 „Policjanci z Miami" — film fab. USA. 16.45 Pr. dnia. 16.50 Iskrą do Leningradu. 17.15 Teleexpress. 17.30 Z wiatrem i pod wiatr. 18.00 Ojczyzny mojej pieśni śpiewem. 18.50 Bez granic. 19.00 Dobranoc. 19.10 Teraz — tyg. gosp. 19.30 Dziennik. 20.05 „Policjanci z Miami". 21.40 Kroniki PAT — Tak było. 21.55 Pegaz. 22.45 Zawsze po 21-szej. 23.25 DT — Echa dnia.

КІНО

Bielsk Podl. Pluton — USA 21. Christine — USA 22—24. Trzech ojców — fr. 25—27.

Czeremcha Człowiek z marmuru — pol. 23. W klatce — pol. 26—27.

Hajnówka Nieśmiertelny — ang. 21. Cienie śmierci — jap. 22—24. Świadek mimo woli — USA 25—27.

Michałowo Nowy York czwarta rano — pol. 25—27.

ЗАПРАШАЕМ НА „ГАСЦІНЕЦ"

25—28 жніўня г.г. адбудзецца шостая вандроўка беларускіх вучняў над лозунгам „Шляхам гадоў". Усе ахвотныя прыязджаюць у пятніцу 25 жніўня ў Праневічы каля Бельска-Падляшскага да гадзіны 17.00. Траса вандроўкі: **Праневічы — Гацькі — Грынеевічы Вялікія — Катлы — Суботка — Сакі — Пасынкі — Крывая — Шчыты — Збуч.** Заканчэнне рэйду — раніцай у панядзелак 28 жніўня. З сабой трэба ўзяць спальны мяшок, асабістыя рэчы і ежу.

Група беларускай моладзі з „Парнаса".

ШТО? ДЗЕ? КАЛІ?

Дзень	Стыль новы	Стыль стары	Святы, імяніны		Сонца усх.-зах.	М[illegible] усх.-зах.
нядзеля	20	7	Бернарда, Сабеслава	Дамепія, Пімена	4.27-18.51	19.42- 8.55
панядзелак	21	8	Янны, Казімеры	Грыгорыя, Мірона	4.29-18.48	[illegible].58-10.26
аўторак	22	9	Цэзара, Зыгфрыда	Дзімітра, Юльяна	4.30-18.46	20 19-11.57
серада	23	10	Апалінара, Філіпа	Рамана, Лаўрэнція	4.32-1844	20.48-13.26
чацвер	24	11	Бартламея, Ежага	Сасанны, Фёдара	4.34-18.4[illegible]	21.30-14.47
пятніца	25	12	Луізы, Людвіка	Аляксандра, Фоція	4.35-18.40	22.27-15.53
субота	26	13	Марыі, Зефірыны	Ірынея, Максіма	4.37-18.38	23 38-16.42

ГДАНЬСКАЯ ХРОНІКА

(Працяг са стар. 7)

Культурна-асветніцкая дзейнасць.

Як штогод, моладзь сустрэлася на Андрэйкавай вечарыне ў лістападзе 1988 г. Потым у навагоднюю ноч традыцыйна сустракалі 1989 год.

У снежні 1988 г. адбыўся вечар паэзіі Міколы Дварэцкага — паэта-беларуса, які жыў у Руміі недалёка ад Гдыні. Калі яшчэ жыў, ён перадаў Ані Іванюк два сшыткі вершаў. Аня чытала яго вельмі патрыятычныя вершы і расказвала аб яго жыцці.

25 чэрвеня мы правялі рэйд па Аліўскім лесе. Год таму назад мы былі на рэйдзе ў Штутове і наваколлі.

Нашыя госці.

У лістападзе 1988 года мы пазнаёміліся з акцёрамі Тэатра-кінастудыі з Мінска і правялі з імі сямейнае спатканне. Тэатр падпісаў дагавор аб супрацоўніцтве з Драматычным тэатрам у Гдыні.

Наш клуб наведаў сакратар ГП БГКТ Аляксандр Іваноўскі. У адрас яго мы накіравалі многа прапаноў адносна дзейнасці ў беларускім асяроддзі. І, як заўсёды, прасілі не забываць пра беларусаў у польскіх дыяспарах. Да гэтай пары аднак нашыя прапановы асталіся далей прапановамі.

Вельмі цікавая сустрэча адбылася 1 красавіка 1989 года са студэнтамі БАС і студэнтамі з Мінска, якія расказалі аб нацыянальным адраджэнні на Беларусі. Гэтае спатканне апісаў прыгожа журналіст быдгаскіх „Фактаў" Пётр Целеш — сімпатык беларусаў, які прачытаў паведамленне ў гданьскай газеце і прыйшоў у клуб. На гэтым спатканні ўдалося стварыць гурток БАС у Гданьску і выбраць старшыню — Іру Гаданьчук.

Дзе мы былі?

Стараліся быць там, дзе штонебудзь адбывалася на беларускай ніве. 24 верасня 1988 года ўдзельнічалі ў адкрыцці помніка на магіле Алеся Гаруна ў Кракаве. Пазнаёміліся там з Алегам Латышонкам, членамі „Паходні" з Гародні і іншымі беларусамі, якім дарагая радзіма і яе герой.

Удзельнічалі таксама ў дзіцячых конкурсах. Былі на цэнтральным аглядзе „Беларуская песня '89", хаця не выступіў наш калектыў „Жаваранкі".

Былі мы таксама ў Мельне непадалёк ад Ольштына на агульнапольскім студэнцкім семінары на тэму беларускай нацыянальнай свядомасці і яе будучыні.

У чэрвені г.г. у Дом савецкай навукі і культуры запрасіў нас інструктар Юрый Бордун. Мы мелі магчымасць пабачыць два фільмы аб прыродзе, гарадах і людзях Беларусі. Гадзіну мы любаваліся прыгажосцю роднай прыроды. Гэта было тым больш цікава, што ніхто з нашай грамады не быў у Савецкай Беларусі і не меў замнога магчымасцяў, каб паразмаўляць з суродзічамі з-за мяжы. Пасля фільмаў мы пагутарылі з інструктарам і чарговы раз панаракалі на недахоп літаратуры, кантактаў і абавязкова на немагчымасць згуртаванай паездкі беларусаў усё ж такі на Беларусь. Атрымалі каля 20 беларускіх кніжак у падарунак і запрашэнне на наступныя спатканні.

Давялося пабываць мне і Ані Іванюк таксама на Свяце беларускай культуры ў Беластоку і на Купаллі ў Супраслі. Шкада, што не атрымалі мы ніякай інфармацыі ў Гданьску аб гэтых святах і на Беласточчыну трапілі выпадкова.

Атрымалі мы таксама запрашэнне на XI Фестываль украінскай песні, музыкі і танца, які адбываўся 1 і 2 ліпеня 1989 г. у Сопаце. Гэта было вялікае ўкраінскае свята, а тое, што мы там пабачылі, прымусіла нас задумацца над нашай нацыянальнай свядомасцю і нашых беларускіх святах.

Так выглядала нашая дзейнасць у 1988-89 культурным годзе. Пэўна, не ўсё ўдалося нам здзейсніць, але, прынамсі, ёсць нам з чым пачынаць новы год пасля летняга адпачынку.

Лена Глагоўская

ІНФАРМАЦЫЯ ДЛЯ КЛІЕНТАЎ ПКО

Усеагульная ашчадная каса (ПКО) паведамляе, што яе беластоцкія аддзяленні пашырылі сферу паслуг для насельніцтва.

І аддзяленне ПКО ў Беластоку, вул. Рынак Касцюшкі, 16, **адкрыла кантору абмену валюты.** Абслугоўвае яна кліентаў штодзённа ад 8 да 19 гадзіны, а ў працоўныя суботы — ад 8 да 17. У выхадныя суботы кантора не працуе.

ІІ аддзяленне ПКО ў Беластоку (мікрараён Пяста), вул. Баляслава Хробрага 12, **вядзе кантору абмену валюты.** Апрача скупкі і продажу шасці валют капіталістычных краін тут абменьваецца валюта на выезды ў сацыялістычныя краіны. Кліенты абслугоўваюцца штодзённа ад гадзіны 8 да 13, а ў працоўныя суботы — ад 8 да 12. У выхадныя суботы ІІ аддзяленне ПКО не працуе.

ПРАЗ ТЫДЗЕНЬ

Нашыя настаўнікі ў Мінску • Дакументы БНФ „Адраджэнне" • Размовы з Вэрай Рыч, англійскай даследчыцай беларускай літаратуры • Вольга Цярэшчанка — новая зорка беларускай эстрады • Колькі нас, беларусаў? — спроба падліку паводле вынікаў галасавання • Ці цягнікі будуць ездзіць у Белавежу? • Нашыя ў даведніку „Who's Who" • Практычныя парады • „Зорка" • Старонка гумару.

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калегія: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Мірaслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоўская (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ала Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі").

„Niwa"
ul. Wesołowskiego 1
15-959 Białystok, skr. pocz. 149
tel. 232-41

Wydawca Białostockie Wydawnictwo Prasowe 15-950 Białystok ul. Wesołowskiego 1. Druk Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku. Cena prenumeraty kwart. 520 zł, półr. 1040 zł, rocznie 2080 zł.

WARUNKI PRENUMERATY:

1. dla osób prawnych — instytucji i zakładów pracy:
— instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miastach wojewódzkich i pozostałych miastach, w których znajdują się siedziba Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" zamawiają prenumeratę w tych Oddziałach;
— instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miejscowościach, gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" i na terenach wiejskich opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli;
2. dla osób fizycznych — indywidualnych prenumeratorów:
— osoby fizyczne zamieszkałe na wsi i w miejscowościach, gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli;
— osoby fizyczne zamieszkałe w miastach — siedzibach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę wyłącznie w urzędach pocztowych nadawczo-oddawczych właściwych dla miejsca zamieszkania prenumeratora. Wpłaty dokonuje używając blankietu wpłaty na rachunek miejscowego Oddziału RSW „Prasa-Książka-Ruch";
3. Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch", Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, skr. pocz. 12, PBK XIII Oddział w Warszawie Nr konta 370044-1195-139-11. Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę pocztą zwykłą jest droższa od prenumeraty krajowej o 50 proc. dla zleceniodawców indywidualnych i o 100 proc. dla zlecających instytucji i zakładów pracy.

Terminy przyjmowania prenumeraty na kraj i za granicę:
— do dnia 10 listopada na I kwartał i półrocze roku następnego oraz cały rok następny
— do dnia 1 każdego miesiąca poprzedzającego okres prenumeraty roku bieżącego

Zam. 1185/89 r. Nakład 4.900 egz. T-3.

КРЫЖАВАНКА

Упоперак: 1) Піша ў „Ніву". 7) Народнае паданне. 8) Граніца. 11) Калі яго не ўпішаш, будзе ён у крыжаванцы. 12) Поўная медыкаментаў. 14) Чацвёра выканаўцаў. 16) Маладая. 18) Настаўнік спартсменаў. 21) Усё вакол нас. 24) Нямнога большая за Еўропу. 26) Апарат, які працуе без чалавека. 27) Твой родны кут.

Уніз: 1) Працуе на полі ў калектыве. 2) „Суперсмех". 3) Грыб, які можа быць на целе ад удару. 4) Арафат. 5) Багатая жанчына на карце. 6) Складаецца з ручкі і ляза. 9) Жыве над Ленай. 10) Самадзейнасць. 13) У судзе напісаны, у тэатры пастаўлены. 15) Адзінка вымярэння магутнасці электрычнага току. 17) Коцяцца на іх колы. 19) Папраўка на негатыве фотаздымка. 20) Маркс і Энгельс. 22) Узор са сплеценых ліній. 23) Упакоўка, або яе вага. 25) На поўдзень ад Канады.

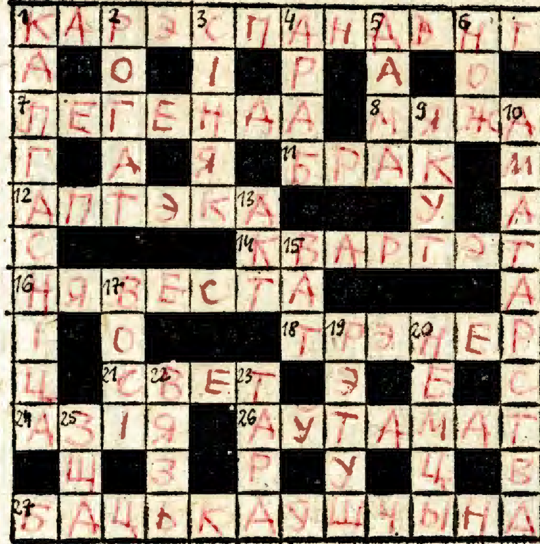
„ядаль"

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны дзве кніжныя ўзнагароды.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 28.

Упоперак: прыклад, гадзюка, прыгажуня, пюрэ, ямка, пытанне, рэпка, Пінск, шып, армада, Еўропа, рэч, анучa, іслам, красуня, курс, мяжа, парцэляна, Амерыка, маларус.

Уніз: пашпарт, купэ, ажыны, Асуан, змяя, аўчарка, малады, рэпертуар, манаполія, падарак, епархія, шар, печ, падкова, эксцэс, амбарас, Рурык, Ніяса, спор, мара.

ЗДЗІВІУ

— Чуў, брат Алесь:
Памёр Вінцэсь.
— Калі? Так нечакана!
— Сягоння рана.
— Што ж гэта стала:
Такога з ім ніколі не бывала.

Мікола Грышан

НІЎКА

— Вы парушылі шостую запаведзь, а я парушу пятую!

АФАРЫЗМЫ

Героі патрэбныя ў небяспечных абставінах, ва ўсіх іншых героі з'яўляюцца небяспечнымі.

* * *

Вырашылі калектыўна, каб думаць індывідуальна.

* * *

Цывілізацыя: эскімосы атрымоўваюць цёплыя кватэры і вымушаны працаваць, каб зарабіць грошы на халадзільнікі.

* * *

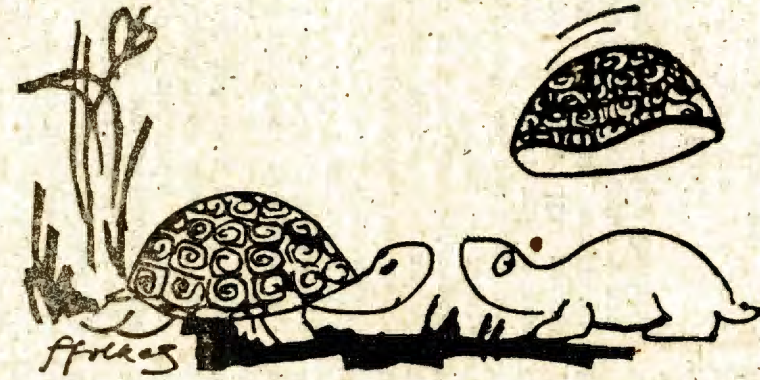
Гэта паклёп, што газеты не прымушаюць сваіх чытачоў думаць. Друкуюць жа крыжаванкі.

Габрыель Ляўб

ЗАКАХАНЫ ДЗЕД

Я скажу вам па сакрэту:
Пакахаў мой дзед Магрэту,
Хоча з бабкай развадзіцца
І з Магрэтаю жаніцца.
Ён купіў усё для шлюбу:
І вэлюм для сваёй любай,
Залатыя завушніцы,
Дзве замежныя спадніцы,
А сам ходзіць з таго часу
На высоценькіх абцасах —
І прапаў радыкуліт
І падагра, і бранхіт.
Падлячыла дзеда зелле:
Яго ўласнае вяселле.
Толькі дзед не знаў пра гэта,
Што каханая Магрэта,
Метка біла па мішэні,
Поўнай дзедавай кішэні,
А калі было там пуста,
Дзед мой быў ёй не па густу —
Гонам гнала дзеда з хаты,
Да старой яго Агаты,
Называла жабраком,
Старым дурнем і смарчком,
І такой яшчэ абразы,
Дзед не чуў ў жыцці ні разу,
Бо забыў, што стары друг,
Лепш, напэўна, новых двух.
. . . .
Вось патрапіў дзед у нерат,
Што ні ўзад яму, ні ўперад.

Аляксандра Елісеенка

— Прабачце, ці я вас не напалохала?

СПЯВАЕМ БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ

ЛЯЦЕЛА ЗЯЗЮЛЯ
(народная)
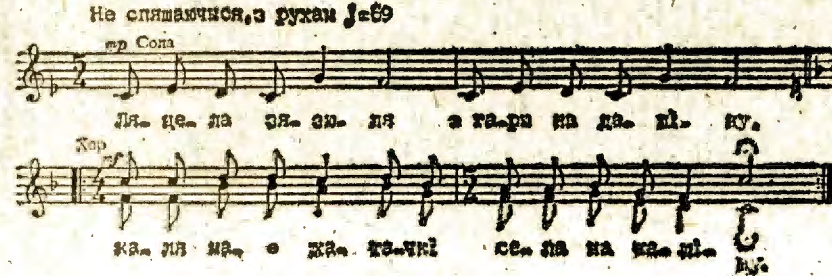
Ляцела зязюля
З гары на даліну,
Каля мае хатачкі
Села на каліну.*

Села на каліну,
Стала кукаваці,
Малада дзяўчыначка
Стала сумаваці:

Чаго ты, зязюля,
Рана так кукуеш,
А ці ж ты, зязюлечка,
Гора мае чуеш?

— Каб я не чувала,
Я б не кукавала,
Табе маладзесенькай
Жалю б не давала.

* Апошнія два радкі кожнай страфы паўтараюцца.

*

Жанчына познім вечарам ідзе каля могільніка і раптам заўважае нейкага чалавека.
— Прабачце, — кажа яна, — можна пайсці разам з вамі, мне страшна.
— Вядома, мадам.
— Вялікае вам дзякуй! А вы самі баіцеся хадзіць па такіх месцах?
— Баяўся, пакуль быў жывы...

*

Галоўны хірург пытаецца задыхаўшагася хворага:
— Чаму вы ўцяклі з аперацыйнай залы?
— Таму, што сястра сказала: „Прашу без панікі! Аперацыя апендыцыта самая лёгкая..."
— Ну і што? Гэта сапраўды так!..
— Але яна сказала гэта не мне, а маладому хірургу са скальпелем!

*

— Чаму вы спрачаецеся з кліентам? Няўжо не ведаеце, што кліент заўсёды мае рацыю?
— Ведаю, але той пераканаы, што не мае рацыі!

*

— Гэтая сукенка для вас велікаватая, — заўважае прадаўшчыца.
— Вось і добра, муж падумае, што я пахудзела.

Пачуцце, што ўсе мы паміж сабой браты, часта прымушае нас сварыцца з-за спадчыны.